

LUNDS
UNIVERSITET

Examensarbete
Avancerad nivå, 30 hp
Självständigt arbete i svenska
Ämneslärarutbildningen, inriktning gymnasieskola
ÄSVM92, HT 2019

**”Den kan ju va fruktansvärt långtråkig,
o dötrist o tråkig o alldeles... alldeles
underbar!”**

En studie om språkhistoriemomentet i svenskundervisningen utifrån
tre läroböcker för gymnasieskolan

Författare: Maria Larsson
Handledare: Lars-Olof Delsing
Examinator: Marit Julien

Författare

Maria Larsson

Titel

”Den kan ju va fruktansvärt långtråkig, o dötrist o tråkig o alldeles... alldeles underbar!”. En studie om språkhistoriemomentet i svenskundervisningen utifrån tre läroböcker för gymnasieskolan.

Engelsk titel

”It can be frightfully dull, and boring, and completely.... completely wonderful!”. A study about the moment of language history in education of Swedish grounded in three textbooks of the upper secondary school.

Handledare

Lars-Olof Delsing

Examinator

Marit Julien

Sammanfattning

Hur presenteras momentet språkhistoria i läroböcker för elever i gymnasieskolan? Vilka likheter och skillnader finns i läroböckernas avsnitt om momentet? Görs det kopplingar till andra ämnen? Denna studie undersöker tre vanliga läroböcker som används i gymnasieskolan, för att få svar på ovanstående frågor. Undersökningen gjordes med hjälp av fyra olika metoder för textanalys, där fokus för analysen låg främst på innehåll, grafik och läsartilltal. Analysen av läroböckerna leder studien, tillsammans med stöd i den teoretiska bakgrunden, till ett resultat som visar vilka för- och nackdelar de olika böckerna har. Böckerna vägs emot varandra, och avslutningsvis presenteras ett förslag till hur den optimala läroboken skulle se ut, för att förstärka språkhistoriens plats i undervisningen, och hur den optimala läroboken skulle se ut för att göra språkhistoriemomentet mer lättillgängligt för elever.

Ämnesord

Skolämnet svenska, språkhistoria, språksociologi, läroböcker, textanalys

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställningar.....	2
2. Teoretisk bakgrund	3
2.1 Hur språk förändras.....	3
2.2 Språklig förändring i skolans styrdokument.....	7
2.3 Svårigheter med undervisning i språkhistoria.....	9
2.4 Att göra språkhistorien mer relevant i undervisningen.....	11
3. Material och metod	15
3.1 Urval.....	15
3.2 Empiriskt material.....	16
3.3 Metoder för textanalys.....	18
3.4 Tillvägagångssätt.....	20
3.5 Validitet och reliabilitet.....	21
4. Resultat	22
4.1 Uppbyggnad och tematik.....	22
4.2 Periodbeskrivningar.....	24
4.2.1 Runsvenska 800–1200.....	25
4.2.2 Äldre fornsvenska 1225–1375.....	25
4.2.3 Yngre fornsvenska 1375–1526.....	26
4.2.4 Äldre nysvenska 1526–1732.....	27
4.2.5 Yngre nysvenska 1732–1906.....	28
4.2.6 Nusvenska 1906-.....	29
4.2.7 Dagens och framtidens svenska.....	30
4.3 Textualitet.....	31
5. Analys och diskussion	34
5.1 Hur informationen presenteras grafiskt i de studerade kapitlen.....	34
5.2 Periodernas indelning.....	37
5.3 Olika prioriteringar i läromedlen.....	39
5.4 Språkhistorieämnets relation till nutiden.....	42
5.5 Språkhistorieämnets relation till andra skolämnen.....	45
6. Sammanfattning och slutsats	47
6.1 Kritik av egen forskning och vidare forskning.....	49

Undersökta texter	51
Referenslista	52
Bilaga 1: Mailkonversation med "Läromedia"	53
Bilaga 2: Frågor som ställdes till läroböckerna	54

1. Inledning

Ända sedan jag började intressera mig för svenska språket har jag reagerat på hur många människor från olika åldersgrupper och sociala skikt är negativa till andra personers språkutveckling. Kommentarer som "Det har alltid hetat så" och "Det uttrycket har vi alltid klarat oss utan innan, så varför skulle vi behöva det nu?" har jag försökt svara på så gott det går men frågan kvarstår - Varför är så många avvisande mot nya uttryck?

Ingången till studien grundar sig i dessa kommentarer, och den slutsats jag dragit utifrån dem: många verkar ha missat aspekten att språket är i ständig förändring. För att ta reda på hur denna omedvetenhet kommer sig, har jag vänt mig till tre läroböcker som används i gymnasieskolans svenskundervisning. Jag har, med hjälp av textanalytiska metoder, analyserat läroböckernas kapitel som behandlar momentet språkhistoria. En tanke är nämligen att läroböckerna speglar och påverkar sättet att se på språk i allmänhet, och språkhistoria i synnerhet. En annan tanke är, att om det finns en förståelse för hur språket sett ut tidigare, och hur det formats till hur det ser ut idag, så kanske det skulle underlätta förståelsen, och öka acceptansen, inför nutida språkförändringar.

I studien har jag undersökt vilken information böckerna förmedlar, och på vilket sätt informationen förmedlas. Resultatet diskuteras och analyseras utifrån ett läsarperspektiv, där jag studerat bland annat hur lättillgänglig informationen är, samt på vilket sätt texterna relaterar till läsaren. Ett sätt att relatera till läsaren är att anknyta till något eleven känner igen sedan tidigare. Att exempelvis integrera språkhistorien med andra områden i skolan, både inom svenskan och med andra ämnen, tror jag skulle leda till en större förståelse, och inte minst en större acceptans, för de språkförändringar vi ser i dagens samhälle.

Ytterligare ett motiv till studien, utöver föreställningen om att många inte förstår att språket alltid förändras, är att skolämnet språkhistoria möjligen ses som något som ska "bockas av", och att momentet är fristående från de övriga kunskapskraven i svenskämnet. Kunskap om det svenska språkets ursprung, dess historiska utveckling och släktskapsförhållanden finns med i gymnasieskolans kunskapskrav först i svenska 3. I kunskapskraven för svenska 3 finner vi även kravet att eleverna ska ha kunskap om språkförändringar (Skolverket 2011:176). Språkhistoria är därmed något som introduceras sent i elevernas utbildning, och tyvärr så är detta moment

ganska fristående från övrig kunskap eleverna ska ta in. Dessutom så är svenska 3 en valbar kurs för många program.

En annan grundläggande tanke som varit närvarande under studiens fortlöpande är: Att förena språkhistoria med exempelvis språksociologi (som läses i kursen svenska 1 (Skolverket 2011:162)) eller litteraturhistoria (som läses i kursen svenska 2 (Skolverket 2011:169)) skulle kunna leda till att svenskämnet hade blivit mer sammanhängande över alla tre kurser som ges på gymnasienivå, samt att språkhistorieavsnittet inte enbart blivit något lösryckt som bara ska "bockas av". Denna tes bekräftas och blir en viktig slutsats för studien.

Studien riktar sig främst till gymnasielärare som vill se hur olika läroböcker tar upp språkhistorieavsnittet, och förhoppningsvis skall studien även kunna komma med tips om hur lärarna lättast kan förmedla kunskapen om språkets förändring till eleverna.

1.1 Syfte

Syftet med denna undersökning är att undersöka hur språkhistoria presenteras för gymnasieelever i tre vanliga läroböcker, sett både till omfång och innehåll hos de språkhistoriska avsnitten. Ambitionen är även att undersöka om läromedlen gör kopplingar i texten till andra delar av svenskämnet samt om det finns referenser till andra ämnen inom skolans värld.

1.2 Frågeställningar

- Vilket omfång och innehåll har de språkhistoriska avsnitten i läroböckerna?
- Vilka likheter och skillnader finns i läroböckernas avsnitt om språkhistoria?
- Finns det kopplingar i avsnitten mot historien eller mot det övriga svenskämnet?

2. Teoretisk bakgrund

Detta kapitel inleds med en beskrivning om hur människor ständigt förändrar språket, och att språket därmed alltid är i rörelse. Språket och samhället påverkar varandra i en växelverkan, så när samhället förändras genom ökad mobilitet, så gör språket detsamma. Efter beskrivningen om hur språk förändras följer en redovisning av skolans styrdokument, som visar vilka kunskaper elever förväntas tillgodogöra sig efter att ha studerat hur språket har förändrats över tid. Nästkommande avsnitt tar upp vilka svårigheter det finns med att undervisa i språkhistoria, och vad svårigheterna kan bero på. Kapitlet avslutas med konkreta förslag, utifrån litteraturen, på hur man kan ge språkhistorien större relevans i skolsammanhang.

2.1 Hur språk förändras

Denna del ger läsaren en grundläggande förståelse av hur språklig förändring sker, en förståelse som är nödvändig då språklig förändring är en del av det läroböckerna förmedlar. Gertrud Pettersson, docent i nordiska språk och författare till boken ”Svenska språket under sjuhundra år” (2005), konstaterar på första sidan i första kapitlet, att språkhistoria inte är något som hör hemma i det förflutna. Detta eftersom språket är levande och därmed i konstant förändring. Ett levande språk förändras hela tiden genom att det används av människor som gör det till sitt eget (Pettersson 2005:11). Pettersson (2005:13) ser en tydlig koppling mellan äldre och nyare språkbruk, på så sätt att en språklig nyhet dyker upp hos ett fåtal brukare, som börjar använda nyheten i specifika kontexter. Nyheten sprider sig till andra brukare som ser nyttan med den, alternativt till andra som befinner sig inom samma kontext, och som också ser hur nyheten kan underlätta. Detta är dock inte den enda anledningen till att talare börjar använda nya uttryck, nyheter sprids även då människorna vill följa varandra, och när en grupp ändrar sitt språkbruk följer andra med. Nyheten som sprids kan då få samma, alternativt ett liknande, användningsområde som tidigare. Nyhetens användningsområde vidgas därmed, och allt fler börjar använda sig av den. Den kan sedan finnas parallellt med tidigare användningar, för att sedan konkurrera ut äldre uttryck. Denna språkliga process illustreras ibland genom en så kallad *S-kurva*, som visar hur förändringen startar långsamt i en liten grupp, för att sedan få fart och spridas snabbt, och slutligen plana ut igen innan nyheten accepteras helt.

Vid *Språkdata* vid Göteborgs universitet skrev Sture Allén, Martin Gellerstam och Sven-Göran Malmgren [A/G/M] 1988 boken ”Orden speglar samhället”. Författarna tar upp hur språket är ett uttryck för kulturen och normerna i samhället. På så sätt menar de att en kan se språket som

samhällets sätt att tänka. Språket måste kunna fylla de kommunikativa behoven i samhället där det används, och där varje individ använder språket på sitt sätt. Varje individs socialisation innebär ett eget tillägnande av språket. “Språket påverkar samhället och samhället påverkar språket– det är spegel och styrmedel på samma gång” (A/G/M 1989:13). Eftersom samhället alltid är i rörelse, är språket alltid i förändring. När samhället rör sig måste språket följa med.

Genom sättet språket används kan normerna i samhället påverkas, eftersom sättet vi uttrycker oss på påverkar inställningen till det vi talar om. Allén, Gellerstam och Malmgren beskriver hur du-reformen var en medveten förändring som drevs på av myndigheter. Genom att förändra språket och sättet att uttrycka sig på, tänkte man att även attityden skulle förändras. Attitydförändringen stammar ur en lång debatt där myndigheter kritiserades för sitt sätt att kommunicera med allmänheten, där bland annat myndigheterna använde sig av ett maktspråk (A/G/M 1989:47). Genom reformen ville man minska de sociala stratifieringarna och de tydliga gränserna som fanns mellan samhällsklasserna.

Ordförrådet är den rörligaste delen av språket, och det uppkommer hela tiden nya ord. Nya ord introduceras i takt med att samhället introducerar nya saker eller nya idéer. Därför kan nyorden ses som en innehållsförteckning till verkligheten under en viss tid, eftersom de tydligt visar vilka idéer som kom nya, vilka saker som uppfanns som behövde benämnas, och vilka språk som under en viss tid var stora och inflytelserika. Samtidigt försvinner ord som det inte längre finns någon användning för, och även där kan en se i vilken riktning utvecklingen går (A/G/M 1989:13). Eftersom ordförrådet är det som förändras lättast syns kopplingen mellan samhället och språket tydligast här. “Varje gång en ny ordbok eller ordlista kommer ut påminns man om detta naturliga samband” (A/G/M 1989:13).

När nya ord kommer, eller när äldre ord försvinner bort, går det dock inte obemärkt förbi. Lars-Gunnar Andersson, professor i modern svenska vid Göteborgs Universitet, samt tidigare ämnesexpert för *Språket i P1*, diskuterar attityderna till variation i *Svensken om svenskan: om synen på variation och förändring* (2014). Till programmet har han fått in tusentals brev, och han konstaterar att det är fler som uttrycker irritation, än glädje, över förändringar som iakttagits (Andersson 2014:11). Andersson konstaterar att utifrån breven framkommer det en inställning till variationen i det offentliga språket, vilken i regel är av ondo. Den teori Andersson presenterar som bakgrunden till attityden är intressant: det är att det finns en platonisk inställning till språket (Andersson 2014:18).

Det finns en idé om språket, om det svenska språket. Det ska vara på ett alldeles speciellt sätt och inte på något annat. Förmodligen är idén evig: så här har det svenska språket alltid varit, och så här ska det för evigt förbli. (Andersson 2014:18)

Den platonska inställningen avfärdar han dock snabbt, med argumentet att språk förändras. Språk förändrades förr, och språk kommer förändras i framtiden. Andersson (2014:19) tror att inställningen hänger ihop med hur vi ser på vårt modersmål. Vi tilldelas en rad föreställningar och idéer om hur språket ska vara i tonåren, och sedan vill vi att det ska fortsätta vara på det viset.

Det är dock inte bara samhällets förändring som påverkar ordförrådet. Ordförrådet påverkar i sin tur samhället (A/G/M 1989:14). Genom att medvetet introducera nya begrepp kan man förändra exempelvis hur samhället ser vissa företeelser (A/G/M 1989:12). Exempel på detta var när man funderade på att byta ut ordet *myndighet*, eftersom myndigheten inte hade så stor makt, var så myndig, som allmänheten verkade tro, enligt dåvarande löneminister Bengt K Å Johansson. Genom att byta ut *myndighet* till *allmäntjänst* skulle man, enligt ministern, skapa en föreställning om att myndigheten och enskilda är mer jämlika (A/G/M 1989:91).

Språken påverkar även varandra, där ett språk med hög status har inflytande över språk med lägre status. Dagens globaliserade värld gör att språken påverkas i allt större utsträckning av varandra. Idag är det engelskan som utsätter hela västvärlden för språklig påverkan inom ett flertal områden (A/G/M 1989:105). Bland annat har engelskan bidragit med ord om teknik, som ju är viktigt, eftersom vi behöver ord som speglar samhället. Engelskan har haft störst påverkan i ordförrådet, men även andra, instabila, delar av språket kan påverkas av inflytelserika kulturer, exempelvis prepositionssystemet, vokalsystemet och vissa verbböjningar (A/G/M 1989:49). Liknande förändringar ser vi bland annat i den starka påverkan lågtyskan hade på vårt språk under den yngre fornsvenska tiden. Både tyskan och engelskan räknas under sin tid som högstatusspråk, och om konflikter mellan det egna och det inflytelserika språket uppstår så vinner ofta det med högre status (A/G/M 1989:48). Inställningen till lånord som kommer från dessa högstatusspråk är dock inte alltfjänt positiv. Andersson (2014:24) skriver hur det kom in många brev till *Språket i P1* som ondgjorde sig över de nya engelska lånorden, och att det aldrig kom in något brev som önskade fler. Trots det lånas det ständigt in nya uttryck, något som enligt Andersson kan bero på en princip som säger att vissa ord är behövda (de en själv använder), medan de andra är onödiga.

Svenskan påverkas även av andra språk genom de användare som invandrat hit¹. Denna påverkan sker i alla samhällsskikt, från att bidra med slangord i ett skikt, till att införa akademiska termer i ett annat. Pettersson (2017) tar som exempel upp hur många kan uppfatta andraspråkstälars svenska som något avvikande, med en svenska som inte är helt anpassad till den svenska strukturen. Sett till historien är dock andraspråkstälare och deras användning av språket en given del av vårt språks utveckling, en utveckling som har lett språket till vad det är idag. Under medeltiden förändrades svenskan i grunden på grund av de andraspråkstälare som kom hit, och dagens moderna svenska kan sägas vara ett arv från dem. Detta presenterar Jonatan Pettersson (2017) i artikeln *Därför är språkhistoria viktigt*, utgiven i tidningen Svenskläraryrket

Språket är en brygga mellan det samhälle vi delar och oss själva och vår individuella och gemensamma historia, och det är definitivt väsentligt att utveckla både kunskaper om och förhållande till detta. (Pettersson, 2017)

Något som är intressant är att ju mer vi lär oss om andra språk, desto mindre tycks behovet bli att anpassa lånord till svenskans struktur. Ett exempel på detta ges med engelska ordet *tape*, som på femtiotalet fick den försvenskade stavningen *tejp* (A/G/M 1989: 39).

På senare år har tekniken haft stor inverkan på språkets förändring. Det mediasamhälle vi lever i idag har inte minst fungerat som en katalysator för språkförändringar då nya uttryck och begrepp sprider sig mycket snabbare idag än för bara trettio år sedan. Genom att medierna når ut till många har de även en stor möjlighet att påverka de attityder som finns bland språkanvändarna. Allén, Gellerstam och Malmgren (1989:51) ger exempel på hur detta kan fungera; de tar upp TT:s beslut på 40-talet om att avskaffa plurala verbformer, något som blev en viktig hävarm för språkutvecklingen. Eftersom många tog del av hur nyhetsbyrån gjorde, spred sig förändringen snabbt bland folket². Medierna hade alltså redan på 40-talet börjat fungera som en katalysator för språkets förändringar.

Medierna har dessutom bidragit till att sprida den riksspråkliga normen, genom att allt fler hör rikssvenska genom tv och radio. Detta leder till att dialekter jämnas ut och i viss mån

¹ Det ska dock inte glömmas att svenskan i sin tur har påverkat andra språk, bland annat finska och samiska.

² Avskaffningen av de plurala verbformerna gällde främst det formella skriftspråket. Pluralformerna hade redan försvunnit i talspråket, och även i viss mån i den informella skriften.

försvinner. Dialektutjämningen beror dock inte enbart på medier och teknik, utan även på en ökad mobilitet. Människor flyttar bort från släkt och hemort, samtidigt som de som finns kvar i hemorten påverkas av andra som flyttar dit. Människorna identifierar sig mindre med platsen de kommer ifrån, och därför är dialekterna inte längre lika utpräglade (A/G/M 1989:51).

Margareta Svahn och Jenny Nilsson skrev boken ”Dialektutjämning i Västsverige” (2014:265), där de främst undersökte hur traditionella dialekter står sig mot göteborgskan. Deras underökning visade att standardspråkliga varianter tar över på bekostnad av traditionella, men att inom prosodin står de traditionella dragen på sig (2014:268). Mobiliteten menar de däremot inte har den största inverkan på dialektutjämningen. För att visa exempel på detta tar de upp Trollhättan och Borås, där standarspråket har haft stor inverkan på det traditionella språket, vilket förmodas bero på att det är stora städer med stabilt eller ökande invånarantal, goda ekonomiska förutsättningar, samt goda pendlingsmöjligheter (2014:269).

Anna Gunnarsdotter Grönberg skrev avhandlingen ”Ungdomar och dialekt i Alingsås” (2014:319) där hon precis som Svahn och Nilsson ser tänkbara förklaringar till dialekter i vissa orter jämnas ut mer än andra. Även hon ser hur infrastrukturella förhållanden påverkar, såsom möjlighet att ta sig till och från orten för jobb eller nöje, genom kollektivtrafik. Utöver detta ser hon också samband mellan regionala varianten i områden som präglas av förändringsbenägenhet, materialism och individualism, medan de lokala varianterna hittas i områden som präglas av traditionalism, kollektivism och idealism (Gunnarsdotter Grönberg 2014:318). Hon vänder sig dock emot uppfattningen att dialekter i den traditionella betydelsen mer eller mindre försvunnit, även om de används i mindre utsträckning jämfört med standardvarianter, av flertalet av hennes informanter (Gunnarsdotter Grönberg 2014: 314, 315).

2.2 Språklig förändring i skolans styrdokument

I svenskämnets syfte för gymnasieskolan står det bland annat att “undervisningen [ska] leda till att eleverna utvecklar kunskaper om det svenska språket, dess uppbyggnad och ursprung samt ge dem möjlighet att reflektera över olika typer av språklig variation.” (Skolverket 2011:160). Ur detta går det att utläsa en länk mellan språkhistoria och språksociologi, något som dock inte finns uttryckt i kunskapskraven. De kunskapskrav som finns för språkhistoria ska ge en bild av vad eleverna förväntas lära sig av momentet. Kunskapskraven för att erhålla respektive betyg beskrivs nedan.

Betyg E:

Eleven kan **översiktligt** redogöra för några aspekter av det svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling.

Betyg C:

Eleven kan **utförligt** redogöra för några aspekter av det svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling.

Betyg A:

Eleven kan **utförligt och nyanserat** redogöra för några aspekter av det svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling. **Dessutom kan eleven dra relevanta generella slutsatser om språkförändring** (Skolverket 2011:177,178)

I skolverkets kommentarmaterial för momentet *språkförändring* ges en beskrivning av hur språk har förändrats historiskt, och hur det förändras idag. Ett förslag till utgångspunkt är att ta upp språkförändringar som sker just nu, och som eleverna kan ha reflekterat över. Kommentarmaterialet nämner att i momentet ingår en inblick i vad som ligger bakom språkliga förändringar och hur en kan förhålla sig till dem. "Inom ramen för momentet kan man följaktligen både ta upp förändringar i äldre språkhistoria och pågående förändringar av svenska språket och andra språk." (Skolverket 2018:9)

Det är först för det högsta betyget som det kommer ett kriterium som innebär att eleven ska kunna dra generella slutsatser om språkförändring, och i kommentarsfältet står det endast som förslag att man *kan* ta upp pågående förändringar av det svenska språket. Att det är snäva formuleringar i dessa kursplaner är något som tas upp av Jonatan Pettersson (2014), vid Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet, i *Den språkhistoriska kunskapens värden*. Pettersson ser problem med hur kursplanerna försummar en stor del av den historiska dimensionen hos det som undervisas om.

Där [i kursplanerna] kan man lätt få intrycket att det historiska perspektivet har skrivits in utifrån en snävare syn på språkhistoria, och det är därmed lätt att missa hur mycket av ett historiskt perspektiv som faktiskt (kan) underförstås (Pettersson 2014:156).

Att kunskapskraven för momentet begränsas till formuleringar som “det svenska språkets ursprung”, tror Pettersson (2014:156) kan vara en bidragande faktor till att kunskapen om språkhistoria hänvisas till en perifer plats. Ser en istället till svenskämnets syfte, som bör spänna över all undervisning i ämnet står det att undervisningen ska leda till kunskaper om språket, dess uppbyggnad och ursprung, samt ge eleverna möjlighet till reflektion över olika typer av språklig variation (Skolverket 2011:160). Eftersom det står i ämnets syfte hade en kunnat tänka sig att dessa kunskaper bör vara genomgående, alternativt att det funnits länkar mellan dem. Detta är dock något som saknas. Det är dessutom också först för att få betyget A som eleven förväntas kunna dra slutsatser om språkförändring, och inte enbart kunna redogöra för fakta.

2.3 Svårigheter med undervisning i språkhistoria

Kunskapen om språkets historia har inte någon given plats i den svenska kulturen, vilket leder till svårigheter när studier i ämnet ska motiveras för elever. Gunlög Josefsson gör detta konstaterande i artikeln *Språkvetenskapens plats i den nya gymnasieskolan*, som utgavs av Svenskläraryöningen 2011. Josefsson hävdar att språkstudier inte har en lika självklar plats i svenskämnet som exempelvis skönlitteratur, något som kan bero på avsaknaden av ämnesdidaktisk forskning (Josefsson 2011:10). På grund av den osäkra platsen språkhistorien har, är det inte heller svårt att se hur momentet kan vara svårt att motivera för elever som ser ämnet som något tråkigt och relativt irrelevant.

Linda Persson skrev 2011 examensarbetet *Språkhistoria i undervisningen*, där undersökningen visade att språkhistoriemomentet ofta får stå tillbaka till förmån för andra delar av svenskämnet, delar som ses som viktigare. Språkhistorien ses dock som ett viktigt moment, men av oklar anledning är det den som får backa (Persson 2011:20). Att språkhistorien får mindre plats i undervisningen är inget som förvånar. Bengt Brodow, universitetslektor, lärarutbildare och läromedelsförfattare, samt författare till boken “Perspektiv på svenska– del II Momenten”, kommer dock med en hypotes till vad anledningen till momentets perifera plats kan bero på; kunskap om språkets historia ökar inte skickligheten i att använda språket. Brodow (1996:322) poängterar dock samtidigt att det inte är något giltigt argument till att förbise momentet.

Att använda nyttoargument för att motivera studier i språkhistoria är en utmaning, då få elever kommer ha användning av studierna, i den bemärkelsen att de kommer behöva konfronteras

med äldre texter, än mindre att de kommer behöva förstå eller tolka dem. Att läsa just äldre texter har snarare ett kunskapsvärde i sig, de ger en bild av en svunnen tid. Brodow (1996:323) frågar sig om det finns någon nytta utöver det, eller om elever lika gärna kan läsa en moderniserad version av texten, för att få samma bild av dåtiden. Han har svårt att hitta argument för att läsa äldre texter i skolan då nyttan är svår att se, samt att tolkning av äldre texter i undervisningen är tidskrävande. Nyttan med att läsa äldre texter avfärdas. Dock lägger han fram ett annat argument för studierna – det kan vara roligt att se hur det såg ut i exempelvis Gustav Vasas bibel (Brodow 1996:323).

Att studera äldre texter enbart för att det är kul, är dock något Pettersson (2014:154–155) ser problem med. Att få ett ämne att bli roligt kan självklart underlätta undervisningen och vara användbart, särskilt i ett moment som annars känns avlägset. Problematiken i argumentet är dock att det trivialiserar språkhistoriens värde. Hårdrar en argumentet kan en dra slutsatsen att momentet enbart är något som måste bockas av, då det inte är bra till något särskilt.

Sofia Ask (2012:73–74), forskare i svenska med didaktisk inriktning, presenterade i boken ”Språkämnet svenska: ämnesdidaktik för svensklärare” ytterligare en anledning till varför språkhistoria kan kännas tungt för elever. Det beror på att det som studeras ligger långt utanför elevernas referensramar. För att lättare få eleverna motiverade föreslår Ask att en ska ta genvägar via ortnamnsstudier eller egennamnsforskning. På så sätt får eleverna en personlig anknytning till det som studeras, och förhoppningsvis därmed ett större intresse för ämnet.

Linda Persson (2011:22) konkretiserade problemet när hon i sitt examensarbete undersökte hur lärare praktiskt gör i undervisningen, för att minimera svårigheterna. Det kom fram att alla respondenter, samtliga lärare, i undersökningen vände sig till läroboken och använde den som mall för undervisningen i ämnet. En anledning till att böckerna används i den utsträckningen, var enligt respondenterna att de har tydliga avgränsningar för varje epok³, vilket skapar en struktur för läsaren. Respondenterna i undersökningen såg samtidigt det uppenbara problemet med tidsavgränsningen, då de var medvetna om att språklig förändring är ett konstant fenomen, något de menade inte alltid framgår ur läroböckerna (Persson 2011:24).

³ Begreppet *epok* används i denna studie när litteraturen gör det. I övrigt används *period*.

Epokbeskrivningen i läroböckerna går ofta kronologiskt från indoeuropeiska till nusvenska. Detta angreppssätt kan dock vara svårt för eleverna att ta till sig, eftersom de inte har någon som helst relation till det gamla språket. Brodow (1996:322) föreslår att man kan använda sig av omvänd kronologi för att undvika detta problem. Kan eleverna följa utvecklingen från idag, till hur det var då, underlättar det deras kunskapsinhämtning. Att relatera till idag och till elevernas liv får också stöd i Perssons undersökning, som menar att när undervisning tar avstamp i elevernas livsvärld blir det lättare för dem att följa en röd tråd. Då kan ett förslag vara att klassen börjar med att betrakta dagens språkliga varieteter och lånord, för att reda ut dessas härkomst, för att strategiskt röra sig bakåt på tidslinjen utan att lägga isolerat fokus på epokbelysning (Persson 2011:24).

Utöver problemet med kronologin ser lärarna i Perssons undersökning ytterligare ett problem med läroböckerna, de poängterar inte tydligt nog att språket är under ständig förändring. Det leder till att lärarna själva ideligen, genom all undervisning, måste påpeka att språkförändring hela tiden sker. Därmed måste lärarna också poängtera att böckernas tydliga indelande i epoker och exakta årtal när språket gick från ex. äldre fornsvenska till yngre fornsvenska inte hände över en natt. Även detta problem hittar dock lösning i den omvända kronologin. Genom att utgå från moderna varieteter som eleverna själva upplevt, förstår eleverna att förändringar måste tagit tid även under tidigare epoker (Persson 2011:25).

2.4 Att göra språkhistorien mer relevant i undervisningen

I denna del diskuteras några konkreta förslag lärare kan dra nytta av för att göra språkhistorien mer relevant i undervisningen. Det tas upp hur ämnet kan relateras till andra moment inom svenskämnet, där ett samarbete med språksociologi är det som argumenteras hårdast för. Andra moment som tas upp är grammatik, litteraturhistoria och språkriktighet. Det finns dessutom argument för att gå utanför svenskämnet, och samarbeta med historieämnet. Kontentan av detta avsnitts litteratur är dock densamma– för att underlätta språkhistorien för eleverna är det viktigt att sätta momentet i ett sammanhang.

Genom att använda sig av omvänd kronologi får språkhistorien en mer naturlig koppling till språksociologin, vilket leder till att ämnet inte känns så lösryckt från resterande delar av svenskämnet som det annars kan göra. I Perssons ovan nämnda undersökning kommer det fram att samtliga svarande lärare lägger en stor vikt vid orsakerna till språklig förändring, samt att det verkar finnas en allmän uppfattning om att elever måste förstå att språket förändras när det

behövs. Språket måste följa samhällets, och därmed människans, intressen. Genom att påvisa att språket är en produkt av människan och hennes användning av det får eleverna en förståelse för hur språkförändring är en kontinuerligt pågående process (Persson 2011:26).

Jenna L Rydhammer skrev 2015 examensarbetet *Språkhistoria i svenskundervisningen*. Där konstaterades att det är uppenbart hur språkhistoria och språksociologi hänger tätt samman, eftersom språkhistoria innefattar allt som har med språket ur ett historiskt perspektiv att göra. Språkhistoria utan språksociologi kommer därmed med en överhängande risk av att bli innehållslöst, eftersom olika grupper alltid har använt språket på olika sätt och därmed har språket utvecklats i olika riktningar. Att särskilja historien från sociologin hade dessutom blivit missvisande då historiska texter i sådana fall skulle studeras utanför någon som helst kontext (Rydhammer 2015:15).

Om språkhistoria kan sägas vara kontinuerligt pågående [...] innebär detta en automatisk koppling mellan språksociologi och språkhistoria. Språksociologiska fenomen påverkar svenskan i stort, och blir därmed i framtiden även språkhistoriska fenomen. (Rydhammer 2015:16)

I Rydhammers undersökning intervjuades fyra lärare som i sin undervisning sammanförde språkhistoriemomentet med andra delar från det centrala innehållet, då ofta med språksociologi. Detta för att underlätta elevernas kunskapsinhämtning (Rydhammer 2015:34). Förhållningssättet är i linje med Petterssons tankar om språkhistoriens bruks- och kunskapsvärde. Han menar att språkhistoriens bruksvärde bland annat ligger i förhållandet till den språkliga variationen i omgivningen, där kunskapen kring variationen öppnar en förståelse av identiteten och grupptillhörigheten (Pettersson 2014:160).

Precis som Rydhammer så tar Ask (2012:71), liksom Pettersson, också upp kopplingen mellan språkhistoria och språksociologi, genom att diskutera hur samhällslig förändring och språklig förändring hänger samman. Ask ger exempel på hur förändringar i samhället kräver förändringar i språket, bland annat genom nya ord som uppkommer för att beskriva nya företeelser. Pettersson (2014:160) påpekar hur språkhistorien spelar roll i den politiska debatten, genom att sättet vi väljer att uttala oss på, påverkar inställningen vi har.

Förutom att ta hjälp från språksociologin för att göra språkhistorien mer relevant, föreslår Pettersson (2014:160–161) ett samarbete med grammatiken, samt att gå utanför svenskämnet och hämta underlag ur det historiska perspektivet. Allt eftersom eleverna uppmärksammas på hur dagens språksystem ser ut, vilka varieteter som finns, vilka begrepp som används och vilka lekter som är aktuella just nu, så ska även förståelsen för hur språket varierar över tid breddas. Pettersson tar upp ytterligare en anledning till att samväva språkhistorien med historien, i en debattartikel för *Svenskläraryöreningen*. Han skriver hur det absolut är meningsfullt att använda kunskaper om vad som hänt i historien, för att få en fördjupad förståelse av den språkliga variationen vi stöter på idag. Därför blir det även relevant att sammankoppla kunskaper om det förflutna med samtiden för att kunna diskutera ett möjligt framtida språks utveckling och vilka normer vi kommer ha då (Pettersson 2017).

För att kunna förstå språkhistorien, vad som hände i språket, när det hände, samt varför det hände, måste man ha en förståelse för historien. Förståelse för historien kommer genom en kronologisk översiktlig kunskap och en orienteringsförmåga i historien, där man ska kunna se de mönster som uppträder (Pettersson 2014:160). Pettersson tror även att större kunskap om historiska skeenden är fundamentalt för att språkhistorien ska få en given plats i svenskundervisningen (Pettersson 2014:161). Även respondenterna i Perssons undersökning ser vikten av att sätta in språkhistoriemomentet i ett sammanhang. Här ges det förslag på att kombinera momentet med litteraturhistoria och på så sätt få språkhistorien att bli mer levande (Persson 2011:21). Ett annat intressant ämne att ta upp i relation till detta är språkriktighet. En förståelse av hur språket förändrats historiskt ger en nyanserad hållning till nutida språkbruk, vad som ses som korrekt eller inte, och hur en sak kan vara rätt i en situation men fel i en annan. Undervisning i språkhistoria kan alltså ge perspektiv på det komplicerade korrekthetsbegreppet.

Det går inte att ta miste på hur samtliga, både forskare och studenter, betonar vikten av att sätta in språkhistoriemomentet i ett sammanhang, för att knyta an momentet till elevernas eget språkbruk och deras uppfattning av språkförändringar. För att kunna diskutera den språkliga variationen vi ser idag krävs det att vi har kunskaper om hur språk har varierat historiskt för att ha något att utgå ifrån. På samma sätt diskuterar vi tänkbara framtida språkförändringar med utgångspunkt i det samtida, alternativt i det förflutna. Kontentan av detta är dock densamma, undervisning i språkhistoria berör inte bara det förflutna, utan även hur språksystem är uppbyggda, hur de förändras och varierar, och därmed även de uttryck som använts “genom

tiden in i nuet och framtiden” (Pettersson 2014:161). Språkhistoriedidaktiken handlar, enligt Pettersson, om att göra kunskapen om språket relevant i olika frågor och att kunna se problem ur olika synvinklar. En språkhistorisk didaktik kan visa hur språkhistorien är en grund för en förståelse av jaget samt ett redskap för att kunna förhålla sig till språket i det samhälle som finns runt om oss (Pettersson 2014:161).

3. Material och metod

Detta kapitel är uppdelat i fem delar. Inledningsvis ges en beskrivning av hur jag kom fram till de tre läroböcker som ligger till grund för undersökningen. Därefter följer en presentation av dessa läromedel. I nästa del beskrivs fyra olika analysmetoder som varit till hjälp vid bearbetningen av materialet. Därefter presenterar jag hur jag gick tillväga, och i vilken ordning det empiriska materialet samlades in. Kapitlet avslutas med några rader om validitet och reliabilitet. I kapitlet förs en genomgående metoddiskussion.

3.1 Urval

Då denna undersökning utgår ifrån läromedel var första steget att ta reda på vilka läroböcker som främst används i gymnasieskolans svenskundervisning för åk 3. För att ta reda på vilka dessa var undersöktes frågan på tre sätt. Till att börja med hörde jag av mig till bokhandeln *Läromedia* som levererar “läromedel, skönlitteratur och pedagogiskt material från drygt 3000 olika förlag och leverantörer till fler än 270 av landets 290 kommuner och ett stort antal friskolor!” Förlaget berättar att *Svenska impulser* är den mest sålda serien under 2018⁴.

Jag frågade dessutom i en grupp för svensklärare på Facebook, *Svensklärarna*, med i dagsläget över 14 400 medlemmar⁵, om vilka svenskböcker som används på deras skola. Genom detta tillvägagångssätt fick jag en hög svarsfrekvens med bredd, eftersom respondenterna kom från hela Sverige. Respondenterna jobbar på olika typer av skolor, däribland kommunala skolor, friskolor, stora och små skolor. På grund av bredden kan jag därför betrakta svaren som relativt representativa (Christoffersen & Johannessen 2015:144). Jag hade 36 svarande lärare, och det var två böcker som stod ut extra med över tio svar vardera. Dessa var *Svenska impulser* och *Svenska helt enkelt*.

För att ytterligare säkra undersökningens reliabilitet (Christoffersen & Johannessen 2015:22) vände jag mig till Helsingborgs stadsbibliotek för att skapa mig en uppfattning om vilka böcker de har att tillgå, och för att få en inblick i vilka som är mest eftertraktade. Biblioteksbesöket visade att *Svenska Impulser* och *Svenska helt enkelt* var de mest eftertraktade böckerna, och därför var dessa två böcker givna för undersökningen.

⁴ Kopia på mailkonversationen hittas i bilaga 1

⁵ <https://www.facebook.com/groups/169588807072/> (hämtad 08-11-18)

En sak jag insåg tidigt var dock att jag inte skulle uppnå någon mättnadspunkt med enbart två böcker. Många forskare menar nämligen att undersökningen bör pågå tills det inte kommer fram någon ny information, och när man kommit till denna punkt har man nått en mättnad (Christoffersen & Johannessen 2015:53). För att komma närmare denna punkt tittade jag även på den bok som kom på tredje plats i facebookundersökningen, vilken var *Svenska rum*.

Då det är avsnittet om *Språkförändring* som undersökts så har jag lagt fokus på de böcker som behandlar kursen svenska 3, där momentet finns med i kunskapskraven för kursen.

3.2 Empiriskt material

I detta avsnitt presenteras de tre läroböcker som ligger till grund för undersökningen. Jag beskriver böckernas uppbyggnad, var kapitlet om språklig förändring hittas, dess omfång, samt vilket intryck dessa kapitel ger vid en första anblick. Böckerna är *Svenska impulser*, *Svenska rum*, samt *Svenska helt enkelt*.

Svenska impulser som är skriven av Carl-Johan Markstedt och Sven Eriksson är den bok som enligt förlaget *Läromedia* är den mest sålda serien till gymnasieskolornas svenskundervisning under 2018. I den facebookundersökning som gjordes i relation till denna studie svarade 39 % av lärarna att detta är den boken de använder. *Svenska impulser* kom ut 2013 och har endast kommit ut i en upplaga. Boken innehåller 348 sidor (inklusive register) varav biten om språkförändring tilldelas 38 sidor och benämns *Svenskan i ständigt förändring – en historia om språket*. Kapitlet ligger som fjärde och sista moment i boken och delas in i två delar där ”Svenskans historia” har 8 avsnitt och är på 26 sidor och ”Svenska idag och om hundra år” har 3 avsnitt och är på 12 sidor.

Första intrycket av kapitlet om språkförändringar i *Svenska impulser* var att det låg ett stort fokus på det historiska. Detta kan bero på historiska exempeltexter som grafiskt lyfts ut, och därför är det de som först uppfattas. Kapitlet är tydligt uppdelat, varje avsnitt har en brödtext med tillhörande övningar som speglar det eleverna precis läst, samt att det finns rikligt med faktarutor, pratbubblor och utdrag ur äldre texter. Detta ger en god bild av hur den skildrade periodens samtid såg ut, samt att det bör ge läsaren en god uppfattning av hur språket såg ut där och då. Det finns dessutom gott om bilder som gör läsningen intressantare. Det är dock mycket information på varje sida vilket gör att boken vid en första anblick ser tung ut. Det

intrycket försvinner dock snabbt när en väl börjar läsa och ser att stora delar är till för att ge en kontext till faktn.

Svenska helt enkelt av Annika Nilsson och Lena Winqvist, användes även den av 39% av lärarna som svarade i facebookundersökningen gällande vilka läromedel som används. *Svenska helt enkelt* kom ut 2015 och har inte kommit ut i någon ny upplaga sedan dess. Boken innehåller 303 sidor (inklusive register) där språkförändring tar upp 50 av dessa. Kapitlet heter just *Språkförändring* och ligger som fjärde och sista kapitel i boken. I kapitlet finns det 15 underrubriker. Första avsnittet är en inledning, vilket följs av tre avsnitt om språkets ursprung och utveckling. Därefter följer avsnitt om vad som påverkat svenskan och hur den kan tänkas förändras i framtiden. I slutet av kapitlet har även sammanfattning och övningsuppgifter tilldelats egna underrubriker.

Första intrycket av kapitlet om språkförändringar i *Svenska helt enkelt* är att det är lättläst och intresseväckande. Kapitlets inledning tror jag har en stor betydelse för detta, då boken direkt tilltalar läsaren och hur dennes språk har utvecklats. Boken tilltalar läsaren ofta, och är fylld med anekdoter för att upprätthålla läsarens intresse. Boken ger en översiktlig och tydlig bild av språkförändringar och vad som påverkat dem, bland annat genom kristendomen och tyska handelsmän. Kapitlet fokuserar på vad som låg bakom förändringarna, i vissa fall mer på det än på vad som egentligen hände med språket, vilket gör att innehållet upplevs något ytligt. De faktiska förändringarna kommer med i faktarutor men inte i brödtexten, vilket gör att de kan vara svåra för läsaren att sätta in i en kontext. Avsnittet innehåller en hel del övningar som ligger längst bak i kapitlet men som refereras till efter varje enskilt avsnitt.

Svenska rum av Leif Eriksson, Helena Heijdenberg och Christer Lundfall är den bok som i facebookundersökningen kom på tredje plats. Av svaren från de deltagande lärarna hamnade denna bok långt efter de två tidigare med sina blygsamma 6 %. Boken gavs ut första gången 2014 och har endast kommit ut i denna upplaga. Boken innehåller 336 sidor (inklusive register) där kapitlet om språkhistoria upptar 40 av dem. Avsnittet är döpt till *Från djungelvrål till twitter* och är placerat tidigt i boken där det står som kapitel tre av nio. Kapitlet är indelat i 15 avsnitt som inleds med påpekandet att alla varelser kommunicerar, och att människan är programmerad att börja tala. Därefter följer avsnitten en kronologisk ordning, där de olika perioderna går igenom. När den ena perioden börjar och den andra slutar görs dock inte tydligt,

då rubrikerna inte speglar detta. Periodindelningen syns endast i sidfötterna vilket leder till ett något ostrukturerat, dock mer sanningsenligt, intryck.

Första intrycket *Svenska rum* ger läsaren är att den är översiktlig och tar upp en hel del saker som händer runt omkring språkförändringarna. Vad som egentligen förändrats kommenteras genom textutor som är relativt fristående från resterande text. Varför, eller på vilket sätt, förändringarna skedde får läsaren dock gissa sig till i de olika övningarna för att sedan titta i facit längst bak i boken. Facit saknar även det förklaring till varför svaret är som det är.

3.3 Metoder för textanalys

Vid bearbetningen av det empiriska materialet har Lennart Hellspongs bok *Metoder för brukstextanalys* (2001) varit till stor hjälp. På första sidan listas några skäl till att granska och analysera texter. Det tas bland annat upp den hermeneutiska metoden, som innebär en tolkning och ett meningssökande i texten (Hellspång 2011:13). I den allmänna meningen är alla textanalyser hermeneutiska, eftersom samtliga bygger på att tolka texten. Den hermeneutiska analysen fokuserar på tolkningen som problem och process, där den vänder sig mot djupare skikt av textens mening, och till läsaren som betydelseskapare (Hellspång 2001:160). Analysmetoden ser bland annat till vilka tankar som föds under läsningen, hur bilden av texten förändras under läsningen, och om det finns några oklarheter i texten. För att tolka en texts mening, ger Hellspång tips på att en kan titta efter metatexter, rubriker som speglar innehållet, och hur stilen och strukturen är uppbyggd (Hellspång 2001:162–164). Att fördjupa tolkningen av texten underlättas även om en kan omvandla informationen till något konkret, exempelvis genom att tillämpa innehållet på något texten själv inte tar upp (Hellspång 2001:165).

Underliggande i denna undersökning är den hermeneutiska analysen. Utöver det har jag även tagit hjälp av tre andra analysmetoder som listas av Hellspång. Dessa är *strukturell analys*, *komparativ analys*, samt *läsbarhetsanalys*. Dessa metoder har flera gemensamma drag vilket gör att de lätt kan kombineras.

Den strukturella analysen, precis som den hermeneutiska, fungerar som ett grundläggande stöd, som sedan gärna kan kompletteras med andra, mer specialiserade analyser. Syftet med den strukturella analysen är att ge en mångsidig beskrivning av en texts språkliga, innehållsliga, och sociala struktur i förhållande till dess kontext (Hellspång 2001:61). Denna metod ser till

kontexten, vilken situation texten hör hemma i, om det finns anspelningar mot andra texter, och vilken form texten har. I den textuella strukturen undersöks vilken form texten har, är det något utmärkande i ordförrådet? Hur är meningarna uppbyggda? Även den interpersonella strukturen spelar en stor roll här, där man tittar på vilka språkhandlingar texten utför, och vilket samspel den har med läsaren, ex. om den tilltalar läsaren genom frågor eller uppmaningar, eller om texten argumenterar och försöker påverka läsaren i någon riktning (Hellspong 2001:61–67).

En annan analysmetod jag hade stor nytta av i detta arbete är den komparativa analysen. Syftet med den är att “jämföra olika texter eller genrer för att undersöka likheter, skillnader eller påverkan mellan dem” (Hellspong 2001:79). När en text beskrivs görs det alltid i relation till en annan. I den komparativa analysen försöker man beskriva relationerna mellan texterna, genom att titta bland annat på texternas samband och prägel. Texterna jämförs i Hellspong med hänsyn till sammanhanget, språket, innehållet, den sociala tonen, och stilen. Precis som i den strukturella analysen tittar man till vilket ordförråd som finns, hur meningarna är uppbyggda, och hur det skapas sammanhang mellan satserna. Man tittar även på hur texternas innehåll liknar eller skiljer sig åt. Om de har teman, vilka ämnen de tar upp och vilka perspektiv som används. Hur stilarna skiljer sig är även det intressant, där kan en bland annat jämföra formalitet, hur konkreta texterna är, och om samma stildrag kan få olika verkan (Hellspong 2001:78–80).

I en läsbarhetsanalys undersöks hur tillgänglig en text är, vilka krav den ställer på motivation och förkunskaper, samt hur lätt den är att avläsa för ögat. I denna analysmetod föreslår Hellspong att man tittar på hur texten anpassats till lässituationen. Vad har texten för målgrupp? Vilka förkunskaper väntas gruppen ha? Har texten anpassats efter vilka mål gruppen kan ha med sin läsning, och vilka omständigheter läsaren kan möta texten i. I läsbarhetsanalysen tittar en även till det grafiska. Längd på stycken, bilder som stödjer informationen, och storlek på texten påverkar läsbarheten, liksom stavfel och otydligt tryck kan störa läsningen. Man undersöker hur överskådlig texten är, bland annat genom vilken uppställning som finns, hur rubrikerna samspelar med innehållet, eller om det finns nyckelord som kursiveras. Det som gör en text mer lättläst än en annan beror också på innehållet. Hur det är strukturerat, om delarna relaterar till varandra, om det finns metatexter och sammanfattningar. Men även mängden, ställer mängden krav på läsarens minne och förkunskaper, lämnar texten stora luckor eller

levererar den så mycket detaljer att det blir svårt att hitta huvudtanken (Hellspång 2001:86–89)?

Textens språk är något både den strukturella, och den komparativa analysen har varit inne på, detta utvecklas vidare i läsbarhetsanalysen. Ordvalen i texter är viktiga, är det många långa, ovanliga ord, eller facktermer som inte förklaras försvårar det läsningen. Man tittar till meningsbyggnaden, om det är långa meningar, om meningarna är vänstertunga, eller om de hänger samman med varandra genom någon bindning (Hellspång 2001:63, 80, 88).

3.4 Tillvägagångssätt

Det första som gjordes i undersökningen var att jag skapade mig en överblick över materialet, där jag tittade på böckerna i sin helhet. Jag noterade bland annat; Var i boken ligger kapitlet om språkets förändring? Vilket omfång har kapitlet i relation till resten av bokens kapitel? Jag tittade även på innehållsförteckningen, vilka rubriker som fanns, hur kapitlen var uppdelade och hur långa de var. I detta stadiet av undersökningen tittade jag även på de grafiska detaljerna, bland annat på om det fanns bilder eller faktarutor, om texten var uppdelad i fragment eller om det var stora textsjok. Här identifierades mönster och tendenser i materialet, vilket utgjorde en del av grunden för undersökningen.

Inför närläsningen av läromedlen, bestämde jag att böckerna skulle studeras en bok i taget. Jag hade även kommit fram till vissa teman för vad jag ville ha ut av böckerna. De punkterna var sedan viktiga då de hjälpte mig att studera samtliga böcker ur samma perspektiv. De olika analysmetoder som beskrivs ovan var även de viktiga redskap i den empiriska bearbetningen av materialet. Frågorna som ställdes till böckerna inspirerades av Hellspångs bok, där Hellspång bland annat hjälpte mig att formulera och sätta ord på varför jag tyckte att den ena boken exempelvis var "lättare" än den andra. De frågor som ställdes till böckerna bifogas i bilaga 2.

Närläsningen syftade till att undersöka hur de olika böckerna var uppbyggda och om deras utformning påverkar läsarens inställning. Jag undersökte vad som togs upp i kapitlet, hur det togs upp, och i vilken ordning informationen framkom. Jag sökte även efter referenser till andra delar av svenskämnet, och efter referenser som tog sig utanför ämnet.

Vid denna kartläggning av litteraturen fördes kontinuerliga anteckningar över varje del, något som senare gav mig en tydlig bild av hur böckerna var upplagda. Därmed kunde jag tematisera materialet efter innehållet, och när böckerna tog upp samma sak, samlades det på samma ställe. När innehållet tematiserats svarade jag på de frågor som tidigare utarbetats efter Hellspongs metoder, och på så vis fick jag fram ett resultat som visade vilken variation det finns i läromedlens kapitel om språkförändringar.

3.5 Validitet och reliabilitet

För att kunna säkerhetsställa att undersökningen är gjord på ett sätt som garanterar dess reliabilitet och validitet har jag dokumenterat kontinuerligt vad som gjorts. Jag har även reflekterat över de tolkningar som gjorts, liksom över de val i tillvägagångssättet som ledde fram till dessa tolkningar. Undersökningen är valid eftersom den presenterar och undersöker det den säger sig göra. I en valid undersökning ska frågorna som ställs vara skarpa, och analysen ska vara sammanbunden med empirin. Är en undersökning reliabel ska dess resultat kunna upprepas i en ny undersökning, utan att påverkas av yttre faktorer. Tillförlitligheten säkerhetsställs genom stöd av tidigare forskning, i kombination med min bearbetning av det insamlade materialet. Bearbetningen gjorde jag i flera omgångar för att försäkra mig om att det blev samma resultat vid andra tillfällen. Att kontrollera materialet på detta sätt gör att undersökningen tillskrivs en högre tillförlitlighet (Christoffersen & Johannessen 2015:21–23).

4. Resultat

I detta kapitel redovisas det som framkom under närläsningen av de tre läroböckerna Svenska rum, Svenska helt enkelt och Svenska impulser. Jag har gjort en tematisk indelning för att belysa böckernas likheter och skillnader. Avsnittet är uppdelat i tre delar där den första delen tar upp hur läroböckernas kapitel är uppbyggda. Där lyfts det fram bland annat hur språkhistoriemomentet inleds med en strävan att visa hur språk alltid förändras. I denna del har jag även beskrivit hur perioderna presenteras, samt gett en generell beskrivning av hur kapitlens övningar ser ut. I del två har jag tittat på hur perioderna runsvenska till nusvenska gestaltas. Perioderna har tilldelats egna underrubriker. I den avslutande delen lyfts böckernas textuella egenskaper, bland annat hur kapitlen relaterar till andra ämnen i skolan, hur avsnitten relaterar till varandra, och om texten tilltalar läsaren.

4.1 Uppbyggnad och tematik

I språkhistorieavsnitten i de tre utvalda läroböckerna som jag har läst, har samtliga innefattat en stor del samhällelig kontext. Böckerna var relativt lika varandra men samtliga hade sina särigheter. Alla böckers kapitel om språkhistoriemomentet kan sägas delas in i två delar, där den första delen ger bakgrundsinformation till hur och varför språk förändras. Den andra delen går in på de olika perioderna under svenskans historia för att avsluta med hur man tror att språken kommer att se ut i framtiden. Hur mycket utrymme de olika delarna får varierar dock.

Svenska helt enkelt [SHE] är den bok som direkt ger sig i kast med att presentera förändringar som skett under den tid som svenskan har kunnat kallas svenska. Direkt efter innehållsförteckningen (som står i början av kapitlet i denna bok) presenteras en tidslinje, som ger en översikt av hur språket har förändrats, från äldre fornsvenska med start år 1225, till att spå framtidens svenska. Under varje period på linjen punktats det upp vad som tillkommit alternativt försvunnit under denna tid, och ovanför linjen nämns det kort vad som hände i samhället som hade inverkan på språket. Tidslinjen tar upp sju perioder; *äldre fornsvenska*, *yngre fornsvenska*, *äldre nysvenska*, *yngre nysvenska*, *nusvenska*, *nusvenska - språkförändringar just nu*, samt *framtidens svenska*. Perioderna ligger sedan till grund för kapitlets sju senare avsnitt vilket gör att tidslinjen ger en god översikt och sammanfattning av vad kapitlet kommer att innehålla. Efter tidslinjen i *Svenska helt enkelt* följer den bit som liknar de andra böckernas inledning.

Kontentan av inledningen i samtliga böcker är densamma. *Svenska impulser* [SI] börjar med att ge exempel på samma mening på 18 olika språk för att visa för läsaren vilka likheter och skillnader som finns mellan olika språk och språksläkten. Texten ställer sig sedan frågan hur det kommer sig att vissa språk liknar varandra, vilket ger en ingång till språkfamiljerna, där texten beskriver hur vissa språk är släkt med varandra. Även om det bara är SI som inleder på just detta sätt så är grundtanken densamma i samtliga kapitel, att visa släktskapsförhållanden. Böckerna har dessutom alla en illustration av ett stamträd i relation till detta. Där nämner de att svenskan tillhör den germanska familjen, som är en del i den indoeuropeiska språkfamiljen. Svenskan har alltså sina rötter i det germanska, och det är därför vi kan förstå vissa ord på andra språk som tillhör samma familj. Alla böcker går i dessa inledande sidor från indoeuropeiska till germanska. *Svenska rum* [SR] och SHE tar dessutom upp nordiska. Detta steg saknas i SI, vilket gör att bilden av hur svenskan har blivit vad den är idag blir i denna bok ofullständig.

Svenska rum är den bok som sticker ut med en tydlig ambition att inte låsa fast perioderna vid årtal. Kapitlet om språkförändringar i denna bok lägger fokus på samhällsförändringarna. Boken tar upp vad som påverkat språket och har mycket exempel och utdrag ur äldre texter. För att veta vilken tid den beskrivna samhällsförändringen brukar placeras in i, nödgas läsaren att titta i sidfoten då det endast är där perioderna nämns. Perioderna som beskrivs i SR är *runsvenska, fornsvenska, äldre nysvenska, yngre nysvenska, nusvenska*.

Perioderna framställs tydligare i SHE och SI, även om de aldrig står som rubriker för några avsnitt. Dock går de, precis som i SR i kronologisk ordning och det påtalas tydligt i brödtexten vilken period som behandlas där och då. SI tar upp *runsvenska, fornsvenska, nysvenska och nusvenska*. SHE börjar vid en senare period och utelämnar runsvenskan helt. Denna bok har med *äldre och yngre fornsvenska, äldre och yngre nysvenska* samt *nusvenska*.

Hur och varför språk förändras är något som tas upp av alla studerade böcker. SI förklarar hur språket används av människor och därför även förändras av dem. Kapitlet tar upp hur olika sociala miljöer gör att språk utvecklas olika, genom bland annat olika generationer och omgivningar, men även hur varje individ anpassar sitt språk efter hur föräldrar och vänner pratar. Det kommenteras dessutom att likheter (och skillnader) kan uppstå genom att människor vill tillhöra en viss grupp och börjar på så sätt prata som den gruppen, vilket gör att man samtidigt skiljer sig från en annan grupp. SHE har en liknande beskrivning, där det tas upp hur språket förändras i takt med samhället och när nya tankar, upptäckter och trender uppkommer

så uppstår nya ord. Alla böcker betonar hur ordförrådet är det som syns tydligast när samhället förändras. Det görs genom att nya ord uppstår inom en grupp, som sedan sprider nyheten till andra grupper. Böckerna tar även upp hur äldre ord försvinner när de inte längre fyller någon funktion, alternativt att de förändras eller får nya betydelser när nya normer och värderingar sprids i samhället. SR:s avsnitt om varför språk förändras är kortare än de andra böckernas. Istället har de valt att inleda kapitlet med information om hur alla varelser kommunicerar på ett eller annat sätt, varför människan är den enda som talar, hur människan började tala, och vad som kan tänkas vara anledningen till det.

Ur inledningen och en framåtblick i böckerna syns alltså hur böckerna är uppbyggda efter en liknande modell, med en inledande bild av hur svenska språket utvecklades från indoeuropeiska till germanska. Likaså är förklaringarna om hur och varför språk förändras, och att förändringar sker hela tiden, ett grundläggande tema som ligger i början av alla kapitel. Efter dessa inledande sidor följer en kronologisk beskrivning av perioderna fram till nusvenska, för att sedan skilja sig åt i sina förklaringar om hur svenskan kan antas förändras i framtiden.

I relation till varje delmoment i kapitlen har SI och SR rikligt med övningar som på ett eller annat sätt anspelar på det som precis lästs. Flera av övningarna i SR går ut på att översätta texten och tolka ord. Dessa övningar har ofta ett rätt eller fel. Det finns dessutom övningar som går ut på att eleven antingen ska reflektera, diskutera eller undersöka något. Detta för att läsaren själv ska få möjlighet att fördjupa sig i det lästa, precis som i SI. I SI är de reflekterande övningarna dock övervägande. SHE har övningar som går i linje med SI:s reflekterande. Dock är dessa samlade i slutet av kapitlet. Texten refererar till dessa efter de moment som hänger ihop med dem. Alla tre böcker har övningar som går ut på att se släktskap och att reflektera över språkets utveckling.

4.2 Periodbeskrivningar

I denna del redovisas de perioder som finns presenterade i läroböckernas kapitel. Det presenteras bland annat vad böckerna har gemensamt, vad som skiljer dem åt, samt om något verkar saknas i någon bok. Jag lyfter även fram om det finns några oklarheter i beskrivningarna, eller om böckerna beskriver olika saker. Samtliga perioder finns dock inte i alla böcker, och någon bok har gjort bredare indelning än den som presenteras här, varav jag delat upp dessa

avsnitt ur läromedlen för att lättare kunna jämföra perioderna. När det gäller nusvenska och framåt skilde sig böckernas indelningar, varav jag kategoriserat innehållet så gott det gick.

4.2.1 Runsvenska 800-1200

Avsnitt om runsvenska hittas i SR (s. 71–72) och i SI (s. 308–311). Böckernas avsnitt beskriver hur runsvenskan uppstod under vikingatiden, där vikingafärderna ledde till större kontakt än tidigare med andra kulturer. SI beskriver hur nordiska delades upp i två grenar; väst- och östnordiska⁶, genom att Island och Färöarna koloniserades av vikingar från Norge. Koloniseringen ledde till vissa likheter mellan de tre språken. Därav brukar man säga att det var under denna tid nordiskan delades upp. SR tar istället upp hur den runsvenska tiden kännetecknas av kristendomens införande samt strider mellan Sverige och Danmark, som tillhör den andra grenen.

Båda böckerna har bilder på runor, samt på futharken, som sägs vara det första svenska “alfabetet” man använde när runorna skrevs. Böckerna beskriver vidare hur runskriften har vissa likheter med det latinska alfabetet, vilket har lett forskare till att tro att runorna stammar ur den latinska skriften. Båda böcker har övningar som går ut på att översätta runor till nusvenska, där SR har följdfrågor till runskriften som tvingar läsaren att tolka och själv komma på svaret till ex. vad som var syfte med att resa stenen. Detta beskriver SI istället utförligare i texten, och låter istället frågorna relaterar till hur runorna har influenser än idag, genom till exempel odemokratiska rörelser.

4.2.2 Äldre fornsvenska 1225–1375

SR (s. 73–77), SI (s. 312–314) och SHE (s. 238) har samtliga med avsnitt om fornsvenska. SHE skiljer sig dock från de två andra genom en uppdelning i äldre och yngre fornsvenska. För tydlighetens skull har jag i denna undersökning delat upp även de andra böckernas avsnitt efter samma princip. I SHE:s del om äldre fornsvenska beskrivs det hur kristendomen hade etablerats i Sverige, och eftersom bibeln var skriven på latin så tog de latinska bokstäverna snart över efter runorna. SI bygger vidare på denna information med en koppling till det dåvarande samhället, genom en förklaring att det till en början endast var ett fåtal utbildade

⁶ SI ger intrycket av att uppdelningen i väst- och östnordiska orsakades av kolonisationen, detta kan dock diskuteras.

människor som använde det latinska alfabetet. Detta berodde dels på materialkostnad, men även på att det krävde utbildning för att behärska det nya alfabetet.⁷

Med kristendomen kom även flera latinska lånord, något alla böcker nämner. SI beskriver hur nya företeelser kräver nya ord och ger exempel på teknikord som inte fanns för 50 år sedan. Det visas även en pratbubbla med ord som kommer från latinet. SHE har liknande upplägg med en textruta som ger några exempel på vilka ord som inlånades. Även SR listar lånord från latinet. SR ger mer utförlig förklaring på nya ord då denne även nämner ord som tillhör vetenskapen och skolan som lånades in, samt hur prefix och suffix från latinet än idag används vid skapandet av nya ord.

I äldre fornsvenska tas även Äldre Västgötalagen upp. SHE beskriver att det är med denna lag en kan börja urskilja svenskan som ett språk, skilt från de övriga nordiska språken. Lagen skrevs med latinska bokstäver och är den första skriften på "svenska". I SR och SI finns det utdrag ur texten, något som saknas i SHE. På vilket sätt landskapslagarna var skrivna tas upp i samtliga böcker där de bland annat nämner korta meningar och beskrivningar av typiska rättsfall (SHE:238), bildliga och skrivna på rim (SI:313), innehållandes alliteration och rikligt med exempel (SR:74). SR är den som har flest utdrag ur gamla lagar, och den förklarar hur lagarna visar vilka värderingar som fanns.

Alla böcker har i denna del övningar som går ut på att fundera över vad fornsvenska uttryck betyder. SR och SI uppmanar även läsaren att fundera kring alliteration, samt över straffen som fanns i dåtidens lagar. SHE har istället en uppgift om individuell stavning och vilka problem som kan uppkomma med det.

4.2.3 Yngre fornsvenska 1375–1526

Avsnitt om yngre fornsvenska hittas i SHE (s. 239), SI (s. 315–317) och SR (s. 78–80). Alla böcker tar upp hur det tyska handelsförbundet *Hansan* fick stort inflytande på det svenska språket på grund av den intensiva handeln. Svenskan lånade in många tyska ord, och de tyska orden är än idag de vanligaste lånorden i vårt språk. En textruta med exempel på ord som lånades in i språket finns i SHE, samt en ruta om hur den tyska ordföljden påverkade svenskan.

⁷ Att det krävdes utbildning för att lära sig runskrift, och att runor också kom med en materialkostnad, nämns dock inte.

Ordföljden tas upp i alla tre böcker, där SI och SR dock presenterar den i brödtexten. SI och SR nämner dessutom hur både suffix och prefix importerades av tyskan, vilket saknas i SHE. SR beskriver dessutom några ljudförändringar, ex. långt *a* övergår till *å*.

Från den Yngre fornsvenskan är det endast SI som har textutdrag. Det är ett utdrag, en översättning till modern svenska av *Själen tröst* (1400-talet), som enligt SI speglar den fornsvenska tiden på flera sätt. Avsnittet beskriver hur den höviska kulturen hade nått Sverige, vilket ofta uttrycks i litteraturen “genom berättelser om riddare och prinsessor och deras olyckliga kärlek” (SI:315, 316)⁸.

Övningarna i denna del är i SI och SR att arbeta med prefix och suffix. SHE:s övningar hänvisar tydligare till det tyska inflytandet genom att läsaren ska skriva om meningar till den ordföljd som rådde, samt att hitta tyska lånord.

4.2.4 Äldre nysvenska 1526–1732

Den nysvenska perioden delas upp i äldre och yngre både av SHE (s. 242–243) och SR (s. 81–84). SI har jag delat upp på samma sätt vilket gör att avsnittet om äldre nysvenska hamnar på sidorna 318–319. Utmärkande drag för denna tid var Gustav Vasas bibel, och det inflytande bibeln hade på svenskan. Bibeln utgavs i en svensk utgåva eftersom Sverige övergick till protestantismen, och enligt den läran skulle Guds ord predikas så folket kunde förstå. I bibeln fanns en strävan efter att stava ord på ett enhetligt sätt, och på grund av boktryckarkonsten som slagit igenom i landet fick bibeln, och dess stavning, en stor spridning. Samtidigt lärde sig fler svenskar att läsa. Bibeln spreds och lästes av många och därigenom blev dess språk en norm att förhålla sig till. Detta tar samtliga böcker upp. SR relaterar i detta avsnitt direkt till historien, då den ger en sammanfattande beskrivning av Gustav Vasa och vad han gjorde för Sverige, samt hur det kom sig att han fick Sverige att övergå till protestantismen. SI nämner att det var under Vasas tid som Sverige övergick till protestantismen och därmed översattes boken till svenska, medan SHE å andra sidan tar upp bibeln, men nämner inte vad som låg bakom den.

SR tar i detta avsnitt även upp hur Sverige gick mot ett riksspråk. Vasa hade erövrat stora landområden, och då centralmakten behövde kunna göra sig förstådd i hela landet rensades

⁸ *Själen tröst* presenteras som en religiös text, men beskrivningarna presenterar den höviska kulturen, samt att det valda utdraget handlar om riddare. Det ger intrycket av att det är en hövisk text, vilket inte är fallet.

dialektala ord bort ur centralmaktens texter. Man införde dessutom regler för stavning och grammatik. Att ett arbete mot ett gemensamt riksspråk uppstod redan under äldre nysvenska, nämns dock endast i denna bok. SI tar dock upp att det under 1600-talet blev större oreda i språket igen, på grund av flera boktryckerier som stavade på olika sätt. Oredan skulle rättas till genom framtagna principer för stavning vid sekelskiftet 1700, något som aldrig fick genomslag hos befolkningen (SI:319)⁹. Nästa försök till att skapa ordning togs 1786 genom Svenska Akademiens grundande, och dess ambition att ge ut en grammatikbok och en ordbok. Dessa krafttag kan ses som ett sätt att skapa ett riksspråk, men då SI är den bok som inte delat upp nysvenskan i äldre och yngre och då gränsdragningen mellan perioderna går just vid 1700-talet blir det svårt att avgöra på vilken sida av gränsen dessa försök hamnar.

Alla böcker har utdrag ur Gustav Vasas bibel, SHE och SR har även texttrutor som beskriver några språkliga förändringar under äldre nysvensk tid. Båda tar upp att bokstäverna *å*, *ä* och *ö* förändrades. SR beskriver hur sje-ljudet och tje-ljudet tillkom, medan SHE kommenterar att verb inte längre böjdes efter subjektet i det talade språket. SI har inte med någon av dessa förändringar.

SI har en diskussionsövning där läsaren ska fundera över nyttan med stavningsregler samt fundera över när de inte är så viktiga. SR och SHE har båda övningar som går ut på att översätta uttryck och fundera över hur tal- och skriftspråk skiljer sig åt.

4.2.5 Yngre nysvenska 1732–1906¹⁰

Den yngre nysvenska tiden beskrivs i SI (s. 320–321), SR (s. 85–90) och SHE (s. 242–248). Att det var franskan som hade stort inflytande under denna tid framgår ur alla böcker. Främst påverkade franskan när det gällde politik, idéströmningar och kultur. Att den svenska akademien bildades av Gustav III med den franska akademien som förebild, är även det något som tas upp i alla böcker. Akademiens uppgift var att skapa ordning i språket och utforma en ny mall, eftersom Gustav Vasas bibel hade blivit ålderdomlig. Genom akademien reglerades stavningen därmed ytterligare. I texttrutorna i SR och SHE skildras flera av de språkliga förändringar som gjordes, där ibland *genusreformen*, när svenskan gick från tre till två genus.

⁹ Huruvida dessa principer slog igenom eller inte kan dock diskuteras.

¹⁰ Gränsen där *yngre nysvenska* slutar, och *nysvenska* tar vid, kan variera. Vissa drar exempelvis gränsen vid 1880. Årtalen som är angivna i denna undersökning kommer från SHE, som var den bok med flest tidsangivelser.

SHE beskriver förändringen relativt ingående och kommenterar att det tog tid för den att slå igenom. Denna reform tas inte upp i SI.

Franskans inflytande var dock så stort, att språkmän varnade för alla lånord som togs in, enligt SI. En som skrev om detta var Olof Dalin, som nämns i SI och SHE. I SHE får Dalin en utförlig presentation på fem sidor som beskriver hans liv och verk. I böckerna hittas samma utdrag, ur tidningen *Thän Svenska Argus*, där Dalin skrev om hur modersmålet missvårdades genom påverkan av andra språk. I Dalins text framgår även hur han uppfattade vissa andra språk. SR har ingen information om Dalin, istället har denna bok utdrag ur Bellman som visar hur språket kunde låta på stan, samt två tidningsutdrag som visar vilka tankar som fanns i samhället.

SI och SHE har övningar som går ut på att arbeta med och tolka texter av Dalin. SR har istället övningar som relaterar till nutiden, exempelvis om akademiens uppgift idag och hur den har förändrats. I SR ska läsaren dessutom ge exempel på uttryck som fortfarande används, kunna passa in franska lånord i exempelmeningar, samt fundera över uttal och stavning från den yngre nysvenska tiden.

4.2.6 Nusvenska 1906-

I SHE (s. 249–250), SI (s. 322–325) och SR (s. 91–96) hittas avsnitten om nusvenskan. SR och SHE inleder detta avsnitt med att beskriva stavningsreformen som skedde 1906. SHE ger en utförlig beskrivning av varför denna reformen genomfördes, samt att det dock tog lång tid för de nya stavningarna att accepteras av både privatpersoner och akademien. De faktiska språkförändringar som har skett under nusvensk tid står i faktarutor i SHE och SR som båda tar upp hur stavningen förenklades och hur verbens pluralform togs bort. När den nya stavningen accepterades kan vi prata om en ny rikssvenska. Den nya rikssvenskan spreds sedan fort genom radions införande under 1920-talet, påpekar SR. Den tekniska utvecklingen gick snabbt under början av 1900-talet, vilket alla böcker tar upp, något som hade stor förändringspåverkan i kommunikationen. SHE förklarar att det blev vanligare att flytta och resa iväg, samtidigt som radio och tv blev allt vanligare. Den ökade geografiska rörligheten och kontakten mellan människor gjorde att talet närmade sig skriften. Detta var tvunget för att människorna lättare skulle förstå varandra. SI sammanfattar de förändringar som skedde under 1900-talet som att skrift och tal närmade sig varandra, gränser mellan olika stilar har blivit mer flytande, vissa grammatiska former försvann, samt att dialekterna jämnades ut. SI nämner ingen bakgrund till någon av dessa förändringar.

Nusvenskan har påverkats starkt av engelskan och tagit in många lånord därifrån. Detta beskriver alla böcker. Påverkan beror delvis på teknikaliseringsen där vi tar del av andra länders medier i större utsträckning idag. Svenskan är dessutom ett språk som snabbt anpassar sig till det som sker i samhället, och eftersom engelskan har blivit ett s.k. prestigespråk så är det inte konstigt att flest ord plockas in därifrån.

4.2.7 Dagens och framtidens svenska

I dagens samhälle finns en rädsla hos vissa för att ta in för många lånord. SI och SHE diskuterar risken med det, men menar att svenska språket som helhet inte är hotat. Däremot finns det en risk att vissa områden inom forskning övergår helt till engelska, och svenskan exkluderas. Denna domänförlust kan leda till att svenska inte längre kan användas inom de områden där engelskan dominerar, eftersom orden inte då kommer ha någon svensk motsvarighet. Domänförluster kan dessutom leda till sociala klyftor eftersom de som inte behärskar engelska stängs ute från dessa områden (SHE:252, SI:327).

En negativ attityd till lånord och allmänna förändringar är inget ovanligt menar SHE. Detta på grund av att det finns en trygghet i det gamla samt en rädsla för att bli av med det. SR bygger vidare på rädslan och beskriver *språkbromsar*; ett fenomen som ser till att förändringarna inte går för snabbt. Här görs en skillnad mellan det formella och informella språket där det formella är mer stabilt och tar länge tid att förändra. Det informella språket kan dock variera kraftigt. Informellt språk stannar dock oftast i det informella, och har dessutom ofta kort livslängd. I relation till det informella språket tar SR och SHE även upp det digitala språket och visar exempel på dessa. SHE informerar om, och visar exempel på *sms-språk*. Sms-språket är effektivt, utan artighetsfraser eller några regler om versaler. I sms-språket kan vissa ord utelämnas, och förkortningar som i det offentliga språket hade setts som inkorrekta är tillåtna. SR menar dock att det digitala språket inte påverkar språkbruket i allmänhet då människor i regel anpassar sitt språk till situationen, och att skriva med smileys i formell text inte sker.

Vissa förändringar tar sig dock in i det formella språket och får därmed en mer fast plats i språket. Även om ett ord fått en plats i det formella språket är det inte ovanligt att det fortsätter mötas av negativa attityder. Ett exempel på detta tas upp av både SHE och SI är ordet *hen*. Där har det skett en medveten kampanj för att förändra språket till att bli mer könsneutralt, vilket gör att det hamnar inom ramen för vad som kan ses som ett kontroversiellt ämne. Det finns

många fördelar med pronomenet, förklarar SI, samtidigt som det kan ses som ett politiskt ställningstagande att använda. Det SHE har gjort är att likställa kampanjen med *du-reformen*. Skillnaden är att den handlade om klass, medan *hen*-debatten handlar om genus. *Du* har nu slått igenom som generiskt pronomen, men även det mötte på stort motstånd till en början.

Kapitlen om språkhistoria avslutas med att förutspå framtiden. SR gör detta något mindre än de andra. Här visas en artikel om *Sociala mediers inverkan på språket*, där exempel på informellt språk ges. Förutspåelsen ligger främst i att SR inte ser hur tekniken kommer förändra språket i allmänhet, mer än att vi möjligen blir bättre på att anpassa oss till situation. SI spår att vi kommer bli flerspråkigare, få större inblandning av andra språk i både tal och skrift, fler dialekter, fler förkortningar och givetvis att ordförrådet kommer att förändras. SHE spår även den att vi kommer få nya ord, gamla ord får nya betydelser och att olika språk kommer att närma sig varandra.

Övningarna i samtligas avsnitt går ut på att hitta låneord och nyord i texter. SHE och SI har övningar som får eleverna att tänka framåt och hur språket kan tänkas att förändras i framtiden. SR ber läsaren hitta svar i texten på hur sociala medier påverkat språket. SI och SHE har både diskussionsövningar om attityden till och användandet av *hen*.

4.3 Textualitet

SHE och SI har båda ett språksociologiskt perspektiv, då de är noga med att påpeka hur svenskan är i ständig förändring. SI nämner hur ordförrådet påverkas dels av människor i tidigare generationer, dels av andra människor i omgivningen. Den tar upp att likheter mellan språk uppkommit för att människor vill känna en samhörighet med varandra och att det även är anledningen att visa språk skiljer sig, en vill hålla sig utanför en viss grupp (SI:306). Kapitlet tar dessutom upp vilka attityder och normer som speglas i språket genom en diskussion om *hen/en*. I anslutning till detta nämns dessutom hur det kan ses som ett politiskt ställningstagande bara att använda sig av specifika ord. Även SHE tar upp diskussionen om *hen* "Vissa språkbrukare anser att eftersom *hen* handlar om genus, som i sig är ett kontroversiellt ämne, blir användandet av ordet också kontroversiellt. Ordet markerar ett genusmedvetet alternativ och aktualiserar därför frågan om genus och kan uppfattas som en ideologisk markering" (SHE:254). Kapitlet i SHE är det som gör flest kopplingar till andra delar av det svenska språket då det inte bara tar upp vilka samhällsförändringar och normer som påverkar språket, utan även

flera delar ur språksociologin såsom kronolekter (SHE:257), dialekter (SHE:249), sociolekter (SHE:254) samt etnolekter (SHE:253).

Det är sparsamt med referenser till grannspråk. SHE har enbart med grannspråk i en något ostrukturerad del i inledningen om det svenska språkets ursprung. Delen tar bland annat upp hur språket gick från indoeuropeiska till urgermanska, till urnordiska, Den nämner hur vikingarna hade urnordiska som ett gemensamt språk (SHE:231). Detta avsnitt är dock inte skrivet i någon kronologisk ordning, vilket gör det svårt att se några tidsmässiga samband. SI har, precis som SHE, endast ett kort avsnitt i sin inledning om grannspråk, även här i en presentation gällande språkfamiljer (SI:303). Dock finns det en övning i SI om nordiska språk där läsaren får en mening på fem olika nordiska språk och uppgiften att lista ut vilket språk som är vilket (SI:305). SR ger grannspråk större utrymme än de två övriga böckerna. Här har de en berättelse om en dansk flicka som hittade ett horn med en inskription på urnordiska som var det gemensamma språket för Sverige, Norge, Island och Danmark. Inskriptionens text förmedlas, men det finns inte heller här någon ytterligare information om det gemensamma språket (SR:69). SR använder sig överlag av mycket berättelser. Dock är inte sambandet alltid tydligt, och faktarutorna och textexemplen får inte någon riktig kontext till brödtexten. Inte heller syns något direkt samband mellan de olika styckena, även om dessa följer en kronologisk ordning.

De andra två böckerna har större sammanhållning mellan de olika avsnitten. SHE tar upp liknande saker i varje period, exempelvis tas stavningsreglerna upp både i äldre fornsvenska samt i äldre och yngre nysvenska. SI repeterar sig själv, och refererar tillbaka på det som tidigare sagts. Dock saknas det metatexter även i dessa böcker.

SR:s och SHE:s upplägg är relativt lika. De håller sig till helheten i brödtexten, och ger där en översiktlig bild av vad som hände i samhället. Den tyngre informationen om de faktiska språkförändringarna förmedlas i textutor. SI har istället valt att väva ihop helheten med detaljerna.

Böckerna har olika strategier för att underlätta läsningen, där textuppbyggnad och tilltal utgör en viktig del. I SI tilltalas läsaren ofta genom uttalanden som "som du vet...", eller så inkluderar den läsaren genom att säga "vi". Det finns dessutom rikligt med retoriska frågor som uppmanar läsaren till egen reflektion. Texten ger intryck av att vara anpassad just för gymnasieelever

genom att meningarna inte är särskilt långa eller vänstertunga. Många av de exempel som tas upp i texten relateras till eleven själv.

SHE har liknande struktur i sitt språk med korta meningar, där antalet bisatser minimerats. Även denna bok är full med *du*-tilltal. Här hittas även ansatser till ett ungdomligare språkbruk. Jämförelserna som görs är enkla och varierande, samt att de relaterar till individen; "Tänk själv hur ditt språk har utvecklats.." (SHE:230). "Tänk bara på alla ord som följer med dagens teknikutveckling" (SHE:234). "Tänk dig att Sverige börjar bedriva handel med Kina och vi pratar kinesiska.." (SHE:239). "Inte konstigt att din farmor inte förstår vad du pratar om.." (SHE:251).

SR är den bok som minst tilltalar läsaren. Något "vi" och "man skulle kunna tänka sig.." finns men det är inget utmärkande. I kapitlet finns det rikt med ord som ska spegla olika tiders förändringar, dock är dessa ord inte anpassade efter vad en kan tänka sig en gymnasieelev är intresserad av. De exempel som ges för yngre nysvenska är: *elegant, muslin, brokad, pjäser, spektakel, supé, turbin, separator, liberalism, kommunism* (SR:85, 89). Denna period borde vara den som lättast skulle kunna relateras till individen, och borde innehålla relativt aktuella ord, då det är den sista perioden i denna bok. Kapitlet tar dock upp hur namn förändras och kommer till, i och med lånord och påverkan av andra språk, vilket är ett sätt att relatera till läsaren. SR är den bok som har mest exempeltexter från äldre tider vilket kan göra det svårare för läsaren att ta till sig. Utöver det svårlästa i exempeltexterna är texten relativt lättläst med en blandad meningslängd utan några direkt vänstertunga meningar.

5. Analys och diskussion

De tre böckerna skiljer sig åt på flera sätt, och i detta kapitel analyseras och diskuteras böckernas för- och nackdelar. Kapitlet inleds med en diskussion om hur informationen läggs upp grafiskt. Därefter följer ett avsnitt om hur böckerna valt att presentera sina perioder, vilket leder till nästa del, som diskuterar prioriteringarna om vad som finns med eller inte, och hur prioriteringarna påverkar helhetssynen på språkhistorien. Kapitlet avslutas med två avsnitt som diskuterar hur läromedlen knyter an till läsaren, där det ena tar upp hur innehållet relaterar till dagens samhälle, och det andra hur innehållet relaterar till andra moment inom skolans värld.

5.1 Hur informationen presenteras grafiskt i de studerade kapitlen

Detta avsnitt behandlar grafiken och de tankar som uppkommer gällande den. Främst diskuteras textrutors vara eller inte vara, men det förs dessutom en diskussion kring de äldre textutdragen som lyfts ut ur brödtexten.

SR och SHE har ett relativt samstämmigt upplägg för att presentera informationen, medan SI skiljer sig från de andra. Jag kan se hur författarna i SR och SHE har försökt underlätta för läsaren genom att hålla sig till helheten, och ge en översiktlig bild av vad som hände i samhället i själva brödtexten. Den tyngre informationen om de faktiska språkförändringarna förmedlas i textrutor. I textrutorna med de faktiska förändringarna har SHE ofta någon beskrivande rad, ett sammanfattande av brödtexten för att, vad jag tolkar det som, knyta ihop kontexten och förändringen ytterligare. Brödtexten verkar finnas till för att ge en kontext till de förändringar som presenteras i rutan. SR:s textrutor saknar den rad som SHE använder för att knyta ihop förändringarna med kontexten. Istället står informationen i rutorna, vid upprepade tillfällen, utan förklaring. Bakgrunden till varför förändringen skedde hittas inte heller i brödtexten. Brödtexten i SR präglas snarare av flertalet berättelser, som ger sig på att försöka beskriva hur samhället såg ut, samt för att illustrera hur folket talade. Dessa berättelser är lätta att ta till sig. De lättillgängliga berättelserna i brödtexten syftar troligtvis till att väga upp den tungsmälta informationen i textrutorna. Kanske kan även berättelserna vara ett försök att ge språkhistorien större relevans till det övriga svenskämnet, genom att koppla ihop momentet med litteraturhistorien, som föreslås av Persson (2011:21). Nackdelen med SR:s förhållningssätt är att det är svårt att se sambandet mellan brödtexten och textrutorna, då delarna sällan relaterar till varandra. För att ge läsaren en chans att förstå vad som hände under en viss tid, och för att

kunna skapa sig en egen sammanhängande bild av dåtiden, bör de olika delarna kopplas samman tydligare.

En fördel jag kan se med textrutorna i både SHE och SR är, att det som står där uppmärksammas extra, vilket gör att läsaren tydligt kan urskilja informationen som viktig. Textrutorna bidrar dessutom till att avsnittet får mer tyngd, då rutorna är fyllda med faktaintensiv information. Frågan är dock om detta enbart är positivt. Även om avsnitten och dess innehåll blir tydligare med dessa rutor, så ger det samtidigt en känsla av att momentet är svårare. Detta eftersom den tunga informationen, som främst finns i rutorna, syns så tydligt då den lyfts ut ur brödtexten. Dessutom ställde jag mig frågan vid läsningen av textrutorna; är allt verkligen relevant? Ser en till rutan som finns vid *Äldre nusvensk tid* ser man hur både SR och SHE tar upp att bokstäverna å, ä och ö förändrades. SR förklarar hur sje-ljudet och tje-ljudet tillkom, medan SHE kommenterar att verb inte längre böjdes efter subjektet. Ingen av böckerna har någon vidare förklaring till förändringarna i brödtexten, och SI har inte med någon av dessa förändringar, men tycks ändå ge en bra bild av hur det såg ut under de olika tiderna.

Vilken information som tas med blir, om möjligt, ännu mer relevant när böckerna diskuterar *nusvenska*. SHE och SR har båda med textrutor om hur verbens pluralform togs bort. Det är, precis som många andra, en viktig förändring som ledde till att språket förändrades markant. Denna förändring skedde inte heller för särskilt länge sedan, vilket kan tänkas göra det mer intressant för elever. Det jag reagerade på var att ingen av böckerna ger någon kontext till förändringen, i brödtexten finns det inte någon förklaring till varför eller hur förändringen gick till. Informationen om verbens pluralform hittas alltså enbart i textrutorna. När informationen presenteras på detta sätt, utan något sammanhang, finns det en överhängande risk att informationen skapar en förvirring hos eleverna, vilket kan leda till ett tappat intresse för ämnet språkhistoria i sin helhet. Därmed kanske de textrutor som inte kopplats samman med en kontext snarare leder till att eleverna lär sig mindre, jämfört med om de inte funnits alls. Ett annat problem som kan uppstå med textrutor som inte kopplar informationen till ett sammanhang, är att där inte finns något för eleven att hänga upp kunskapen på. Finns det inte något att förknippa kunskapen med, så glöms den lättare bort.

Ser en till skolans styrdokument står det inte heller där att eleven ska kunna specificera förändringar, det som kommer närmast i dokumenten är, att eleven ska kunna redogöra för några aspekter av språkets historiska utveckling (Skolverket 2011:177:178).

I SI finns det inga textutor alls. Istället har författarna i SI valt att varva kontexten och detaljerna i brödtexten. SI:s upplägg ger en mer sammanhängande bild, och tveksamheter om vad som beror på vad, undviks därmed. I denna version krävs det dock mer av läsaren, som själv måste sälla ut vad som är viktigt, och vad som finns med enbart för att ge bakgrund. Nackdelen med ett sådant upplägg är dock att de faktiska förändringarna inte framgår på samma sätt. Dock så är det något alla bör träna på, inom alla ämnen, att faktiskt kunna sortera ut den viktiga informationen. Överlag får ändå de faktiska förändringarna mindre plats i SI jämfört med de andra böckerna, och i vissa delar finns de inte ens med. Dock konstaterades det tidigare att de specifika förändringarna inte är direkt relevanta om en ser till kunskapskraven (Skolverket 2011:177:178), det är istället helhetsbilden som är det viktiga.

Vilket angreppssätt som fungerar bäst, beror givetvis till stor del på vem läsaren är. Böckerna med faktarutor borde underlätta instuderingen för svagare elever, just då det är lättare att urskilja det viktiga med hjälp av rutorna. Risken med dem är dock att det är lättare att ”pränta in” informationen, och sammanhanget i brödtexten får mindre, om något, utrymme. När sammanhanget inte finns med som byggsten, finns det dessutom en överhängande risk att informationen glöms bort, så snart undervisningen går vidare till andra delar. Därför borde SI ha fördelar, då sammanhanget är det som framhävs i den. Det är mer detaljer inblandat i texten, jämfört med vad det är i SHE och SR, vilket kan kräva en något mer rutinerad läsare, men totalt sett är det färre detaljer i SI, vilket torde vara mer lättillgängligt även för de svaga eleverna.

Inget av de tre studerade kapitlen har hittat någon god balans i avseendet att förmedla tillräckligt mycket kontext till rätt mängd information om de faktiska förändringarna som skedde. Det kan antas att SI:s kombination av detaljer och helhet är att föredra. SI ger ett klarare sammanhang av historien och kapitlet får ett bra flyt. Denna hade dock kunnat uppdateras med textutor. En sådan uppdatering skulle leda till att specifika förändringar åtminstone skulle få litet utrymme, och kontexten hade fått ännu större relevans i relation till förändringarna. Inte för att de specifika förändringarna är nödvändig kunskap enligt styrdokumentet, men för den intresserade eleven om inte annat.

Att göra det tydligt när det är olika slags information som presenteras är till fördel för läsaren. Samtliga böcker har gjort det tydligt när det är textutdrag som presenteras, genom att lyfta ut dessa och markera med färg att ”denna bit skiljer sig från resterande”. De textutdrag författarna

till böckerna har valt att presentera, bör visa vad de anser vara texter som skildrar perioden. SHE är överlag den bok som har färst utdrag, och textutdragen som finns är samlade på en sida. Dessa utdrag är dessutom alla samma bibeltext, fast från olika tider. Det är fem utdrag, där det första är från 1655, och det sista från 1981 (SHE:241). Att visa en text med samma innehåll, men med språk som förändras gör att förändringarna mellan utgåvorna blir lätta att överskåda. Att ha citaten på samma sida bidrar även det till en tydlig översikt. Nackdelen med detta är att citaten inte relateras till de perioder de har plockats ifrån, och insikten om förändringarna mellan utgåvorna får aldrig någon förklaring.

SR och SI har, till skillnad från SHE, lagt textutdragen som ska skildra en viss period i relation till perioden. De båda börjar redan från runsvenskan, och har med minst ett utdrag per period. Eftersom det finns utdrag ur alla perioder borde det leda till en klar bild av hur språket förändrats och utvecklats. Utvecklingsgången kan dock vara svår att se, eftersom det inte är samma text som visas, och därför tror jag det kan vara svårt för en elev att se skillnader och likheter.

SR är den bok med flest utdrag, vilket dock inte automatiskt leder till att läsaren får en tydligare bild av språkets utveckling. Antalet textutdrag i SR kan snarare vara en bidragande faktor till att boken kändes tung att läsa. Utdragen är svåra att ta till sig, och enligt Brodow (1996:322) är de inte heller nödvändiga att förstå språkets förändring. Brodow menar att tolkning av äldre texter är tidskrävande, och i skolsammanhang har de ingen egentlig nytta, utöver att det kan vara roligt. SI är den bok som relaterar utdragen till brödtexten i större utsträckning, jämfört med de andra två böckerna. I SI förklarar brödtexten vad som hände, och varför. Förståelsen ser jag kommer mer kring den förklarande texten, som är mer knuten till utdragen i SI.

5.2 Periodernas indelning

Hur författarna har valt att skilja de olika perioderna åt skiljer sig markant mellan SR å ena sidan, och SHE och SI å andra. I SHE och SI är det tydliga gränsdragningar mellan samtliga perioder. Fördelar med tydliga gränsdragningar är att de ger en struktur för läsaren, som hela tiden vet var hen befinner sig i tidsspannet. Tydligheten underlättar inläringen, och ger läsaren en struktur, något som konstaterades i tidigare underökning gjord av Persson (2011:24). Dock sker inte språkförändringar över en natt, och en fördel i SR är att de inte gör någon stor sak av att dela in perioderna i tidsfack. Detta upplevde jag som läsare inledningsvis som något förvirrande, då jag till en början inte hängde med när kapitlet gick från den ena perioden till

den andra. Trots att förhållningssättet med mer flytande perioder kan skapa viss förvirring, så har det stora fördelar då det är mer verklighetstroget. Språkförändringar tar tid, och SR:s uppenbara ambition att inte låsa fast perioderna vid årtal ger elever en mer sanningsenlig bild. Jag tror heller inte att förvirringen som kan uppstå håller i sig, inte efter att man som läsare har förstått systemet, och lärt sig att se vilken period det är som beskrivs, då dess namn och årtal står angivet i sidfoten.

Att SHE och SI har så tydlig uppdelning mellan perioderna kan däremot skapa problem för eleverna. Uppdelningen kan få eleverna att tro att förändringarna skedde just där gränserna dragits för var en period slutar och en annan tar vid. Att förändring sker hela tiden, överallt är inget som poängteras tillräckligt, och ska en som lärare utgå från läroboken krävs det att en påpekar hur språkförändring är en pågående process, något som även Persson (2011:24) tar upp.

Båda varianter, att tydliggöra perioderna eller inte, har sina för- och nackdelar. Den ena är mer sanningsenlig, de andra hjälper till med orienteringen. Även om uppdelningen inte är framträdande i SR så finns den där, och att periodindelningen inte ska ses som definitiv nämns varken här eller i de andra böckerna. En sak jag reagerade över i samtliga böcker var avsaknaden av förklaringar till varför årtalen är satta som de är satta. Alla böcker har med årtal för varje period, men ingen ger sig i kast med att beskriva varken att de inte är skrivna i sten, eller varför man satt just det året man gjort.

Även om Persson (2011:25) tar upp hur lärarna själva måste poängtera att böckernas tydlighet gällande årtalen inte ska ses som definitiv, som är ett steg på vägen, ställer jag mig frågan: Varför måste definitiva årtal anges, när de ändå inte förklaras? Ger man istället en förklaring till varför man satt det årtal man gjort, skulle det leda till en större förståelse hos eleverna. Gustav Vasas bibel gavs ut 1526, vilket ledde till att man satte startdatum för äldre nysvenska det året. Språket som användes i bibeln har fått stå som mall för den äldre nysvenska perioden. Det betyder inte att man inte skrev på exakt det sättet långt innan, eller att språket fortsatte se ut precis så fram tills nästa namngivna period. När den äldre nysvenskans sägs ta slut vid 1732, beror det inte på att någon har satt stopp för just det språkbruket, utan för att det då kom ut ett nytt verk som fick en stor betydelse, samt att språket där skiljde sig markant från det i Vasas bibel, eftersom det skett gradvisa förändringar sedan den kom ut.

5.3 Olika prioriteringar i läromedlen

När det gäller hur perioderna beskrivs blir det tydligt att de olika böckerna har fokuserat på olika delar. I denna del framhävs hur läromedlen prioriterat olika, sett till vilka perioder som tas upp, och ur vilka vinklar informationen presenteras. Analysen och diskussionen behandlar hur prioriteringar påverkar helhetsintrycket hos läsaren, och om bortfallet av någon del påverkar detta intryck nämnvärt.

SR har en stor bredd i perioderna, dock saknar jag mer om nutiden. I SHE är avsnitten om de olika perioderna väldigt översiktliga. Det ges mycket kontext och det är tydligt var faktan ligger, även om det är något stramt med information. SI tar upp mycket historiska förändringar, men är sparsam med förklaringar till hur de samhällsliga förändringarna påverkade språket. SI ger en heltäckande känsla, där de viktiga detaljerna beskrivs tydligt i texten, något som gör att de blir lätta att ta in. SI är den bok som har delat in perioderna minst. Den nämner inte heller att det ofta görs fler indelningar, där exempelvis nysvenska delas in i äldre och yngre.

Sättet böckerna prioriterat perioderna skiljer sig åt, inte bara genom indelningarna, utan även i valet om vilka perioder som tas med, och på vilket sätt dessa tas upp. Alla böcker nämner indoeuropeiskan, och att språket gick från den till germanska till svenska. SR är dock den enda boken som beskriver vilka förändringarna var, och ger exempel på hur språket kunde se ut under dessa tider. I processen indoeuropeiska-svenska tar SR och SHE dessutom upp nordiskan, något som saknas i SI.

Att utesluta nordiska måste varit ett medvetet val av författarna. Det valet leder dock till att avsnittet i SI om hur dagens svenska blev till, lämnas ofullständigt. Ytterligare ett möjligt problem jag kan se med bortfallet av nordiskan är elevernas intresse. Ask (2012:73–74) resonerar om att elever blir mer motiverade till ämnet om de får någon anknytning till det som studeras. Det Ask tar upp är ortnamnstudier och egennamnsforskning, men jag ser även hur grannspråk kan passa in under denna kategori. Att få reda på varför de nordiska språken liknar varandra, och hur det gick till när de delades och blev separata språk, borde vara väcka ett intresse hos elever. SHE har inkluderat nordiska, men exkluderat runsvenska. Att SHE börjar sin periodbeskrivning, efter en kort inledning om hur språket blev till svenska, först vid äldre fornsvenska ser jag som än mer problematiskt, än SI:s bortprioritering av nordiska. I och med

att SHE har prioriterat bort runsvenskan, har denna bok också prioriterat bort en stor del av Sveriges historia.

Frågan är dock om bortprioriteringar av perioder utgör någon skillnad för eleverna, som ska lära sig om språkets förändring. Ser en till kursmålen ska eleven kunna "redogöra för några aspekter av det svenska språkets släktskapsförhållanden och historiska utveckling". (Skolverket 2011:178). Vilka delar som måste finnas med framgår inte, så för att få ett betyg i ämnet bör det inte påverka att samtliga delar inte finns med, så länge eleverna får en helhetsbild av släktskapsförhållandena och den historiska utvecklingen. Jag ser ändå det som problematiskt, eftersom ett uteslutande av vissa perioder kan ge eleverna en skev bild av hur utvecklingen gick till. Det kan även vara svårare för eleverna att förstå samband och i vilken ordning förändringarna skett, om det inte finns en komplett grund.

En sak som noterades när det gäller prioriteringar är hur avsnitt som behandlar samma perioder, kan skiljas åt markant. I samtliga böcker, över flera moment, finns det skillnader. Böckerna delger samma information, men ur olika perspektiv, vilket kan leda till att den elev som läser SR lär sig något helt annat än den elev som läser ur SHE. Exempelvis tar SR upp hur den runsvenska tiden kännetecknas av kristendomens införande, samt strider mellan Sverige och Danmark (SR:71). SI beskriver istället, samma runsvenska tid, hur Island och Färöarna koloniserades av Norge, och att koloniseringen ligger bakom vissa av likheterna mellan isländska, färöiska och norska. Koloniseringen beskrivs som en anledning till att nordiskan under denna tid delades upp i *väst-* och *ösnordiska*, och i Sverige, som tillhör den ösnordiska grenen, talade man under denna tid runsvenska (SI:308). Ingen av läroböckerna delger fel fakta, de lägger enbart fram olika delar av vad som hände under denna period, något som kan bli tämligen förvirrande för den som läser båda böcker. Dock stämmer förklaringarna överens när utmärkande företeelser för tiden tas upp: exempelvis tar båda böckerna upp vikingafärder, de har bild på futharken, och båda kommer med övningar som går ut på att tyda runor.

Så länge vissa punkter finns med, står det klart att det är upp till läroboksförfattarna att avgöra vad mer som ska finnas, samt vilken kontext som är rimlig. Detta syns bland annat i beskrivningarna av den äldre nysvenskan, där samtliga böcker tar upp Gustav Vasas bibel, men i varierande utsträckning. SHE nämner bara att det kom "en bibel" som påverkade stavningen, medan SR har helt utlägg om Gustav Vasa i relation till detta. När det gäller den yngre

nysvenskan har SR inte alls tagit med Olof Dalin, medan SHE har ett femsidigt uppslag om hans liv.

Behövde Dalin verkligen få så stor plats i SHE? Antagligen inte. Gör det något att han inte finns med i SR? Ja, och nej. Dalin bör, precis som nordiskan och runsvenskan, omnämnas då han är av stor betydelse för hur språket har utvecklats. Samtidigt finns en förståelse för att författarna var tvungna att göra vissa prioriteringar, trots att ingen del egentligen kan sägas vara mer viktig än en annan.

Om hur språket kommer att förändras i framtiden har SHE och SI skrivit en hel del, där mycket ligger i spekulationer, hur man tänker att språket kan utvecklas i framtiden. Detta kan givetvis ingen förutspå, men det kan däremot vara kul att spekulera i. Spekulationer kring framtiden skulle även kunna väcka ett intresse för språkets förändring överlag. Att diskutera framtida förändringar kan dessutom hjälpa elever till en mer positiv inställning till språkliga förändringar i vardagen. Det är viktigt att eleverna förstår hur språket har makt att påverka samhället, att språket står för vår tids kultur och normer (A/G/M 1989:13). Avsnitten om framtidens svenska verkar vara till för att förklara att förändring alltid pågår. Detta stämmer överens med Pettersson (2014:161), som skrev att språkhistorien inte bara berör det förflutna. Kunskapen om hur språk är uppbyggda, förändras, och varierar, är en grund för att kunna förhålla sig till det samhälle som finns runt omkring oss.

Sett till kapitlen i sin helhet, är de konstanta förändringarna något underliggande som författarna verkar ha velat få fram. Förändringar tar tid innan de accepteras av alla (Pettersson 2005:15). SHE och SI har båda omfattande diskussioner om just attityder, och hur förändringar ofta stöter på motstånd, där *hen* används som exempel. Exemplet visar prov på hur sättet vi uttalar oss på påverkar inställningen (Pettersson 2014:160). SHE har dessutom med ett avsnitt om när svenskan gick från tre till två grammatiska genus: *han*, *hon*, och *det* gick till *den*, *det*. SR nämner denna förändring kort i en textruta, men då språkhistoria på gymnasiet till stor del verkar handla om att förstå vikten av förändringar som skett och kommer ske, så uppfattas denna ruta om genusreformen väl kortfattad. För att kunna diskutera framtiden måste vi ha kunskaper om dåtiden (Pettersson 2017). I detta vill jag tillägga att vi måste ha kunskaper om samtiden, för att kunna diskutera framtiden. Att SR inte tar upp något om dagsaktuella *hen* i relation till sitt avsnitt om attityder i språket, kan mycket väl leda till att eleverna får svårt att relatera till hur andra, eller framtida, uttryck kan uppfattas. Ytterligare en brist jag ser hos

samtliga böcker i detta avseende, är att de inte relaterar sina avsnitt om attityder tydligare till språksociologi.

5.4 Språkhistorieämnets relation till nutiden

Eftersom alla böcker i undersökningen har inlett kapiteln om språkförändring med att visa hur utvecklingen gick från indoeuropeiska till svenska, ger det tydliga indikationer på att denna historiska kunskap är grundläggande för elevernas förståelse innan de kan ta sig an kapitlet om språkets förändring. I artikeln från svenskläraryrket skriven av Pettersson (2017) står det just att det krävs en kunskap om vad som hände i historien för att kunna få en förståelse av den variation vi stöter på idag. Pettersson anser dessutom att det historiska perspektivet inte görs rättvisa i kursmålen. Han skriver att det är lätt att missa hur mycket av det historiska perspektivet som faktiskt kan underförstås i undervisningen om språkets förändring.

Just hur och varför språk förändras tas även det upp inledningsvis i alla kapitel. Eftersom momentet ligger i början och tas upp av alla läroböcker kan jag dra slutsatsen att det är grundläggande. Böckerna förklarar att förändringar sker hela tiden, och att förändringarna är en produkt av människan (Pettersson 2005:11). SI relaterar momentet till nutiden på ett utmärkande sätt, genom att förklara dåtidens förändringar, samtidigt som de jämförs med dagens. Jämförelsen görs exempelvis genom att beskriva hur svenskan blev svenska. Man pratade på ett visst sätt för att tillhöra en viss grupp, där grupperna slutligen skiljde sig så att man inte längre kunde prata om ett gemensamt nordiskt språk, och det blev istället svenska och danska. På samma sätt pratar vi idag på ett visst sätt, för att tillhöra den grupp vi känner vi har mest gemensamt med, vilket leder till variationer inom olika grupper. Ett annat sätt SI relaterar historien till idag är när kapitlet tar upp hur dagens samhälle får nya teknikord, i ett avsnitt om fornsvenska. Detta förmodligen för att visa hur nya ord alltid tillkommit det tillkom nya ord under forntiden, och det tillkommer nya ord idag. Pettersson menar att språkhistoriens bruksvärde ligger i förståelsen av förhållandet till den språkliga variationen i omgivningen, där kunskapen om hur språk varierar, öppnar en förståelse av identiteten och grupptillhörigheten (2014:160). På så sätt kan en också motivera att kunskap om historien ökar skickligheten i att använda språket.

I relation till varje period har alla böcker innefattat en samhällelig kontext. Detta kan troligtvis bero på att man vill ge språkhistorien en säkrare plats i undervisningen, och få elever att tycka ämnet är relevant, vilket Josefsson (2011:10) menar att alla inte tycker. Man vill genom att

relatera till nutiden ge läsaren perspektiv på vad som har hänt under de olika tiderna, och vad som har legat till grund till de språkförändringar som skett. Genom beskrivningar om vad som hände i samhället och vad som låg till grund för en viss förändring, är det lättare att lära sig den, skapa sig en förståelse både för den studerade förändringen, men även för framtida. Andersson (2014:18) påpekar just hur språk alltid har förändrats, och kommer fortsätta att göra det, och idén att ”det har alltid hetat så” håller inte, för det stämmer inte vilket vi här kan se prov på.

Att anknyta språkhistorien till dagens språk är viktigt för att få eleverna förstå framtida förändringar. Referenser till idag är dessutom ett sätt att underlätta inläringen av språkhistorien. Ask (2012:73–74) påpekar hur det är viktigt att relatera ämnet till individen för att skapa intresse och ge eleverna personlig anknytning, vilket ska leda till att ämnet inte känns lika avlägset. Jag ser hur böckerna byggts upp delvis efter denna princip. SI tar upp många exempel som relaterar till individens vardag, antagligen för att skapa en balans till de tyngre faktaavsnitten, och i SHE hittas ansatser till ett ungdomligare språk, vilket även det förmodas vara för att underlätta läsningen. Brodow (1996:322), och Persson (2011:24) ser även de vikten av att relatera till individen, där de båda föreslår att jobba i omvänd kronologisk ordning. SHE och SI använder sig dessutom mycket av du-tilltal, vilket även det kan tänkas bero på att man försökt underlätta läsningen.

SR är den bok som minst arbetar med att tilltala läsaren, vilket dels visar sig i tilltalet, dels i vilka exempeltexter som tas upp. SR är den bok som har mest utdrag ur äldre texter, något som kan göra det svårare för läsaren att ta till sig den övriga informationen, då texterna gör att hela kapitlet känns tungt. Likadant gäller för exempelorden, som i SR upplevs ålderdomliga, medan de i SI och SHE har fler exempel på sådana ord en kan tänka sig är intressanta för en elev.

Ett sätt att underlätta för läsaren än mer, skulle kunna vara att använda sig mer av metatexter, något som samtliga böcker saknar. SR upplevs som relativt osammanhängande, en känsla som förmodligen hade kunnat undvikas om det fanns metatexter, som ger någon slags sammanfattning av det som ska läsas härnäst. På så sätt hade det dessutom blivit lättare att knyta ihop olika stycken med varandra. Istället upplevs nu varje delmoment som fristående från varandra. SI och SHE har en större sammanhållning mellan sina avsnitt, trots brist på metatexter. SHE tar upp liknande saker i varje period för att ge en enhetlig bild av hur saker utvecklas, och SI repeterar sig själv, och refererar tillbaka på det som tidigare sagts för att skapa

sammanhang. Hade det funnits metatexter i dessa böcker hade böckerna troligtvis blivit än mer lättillgängliga.

Gällande övningarna skiljer sig SHE från de andra två böckerna i sitt upplägg. De olika momenten i texten refererar till övningarna i slutet av boken, efter de moment som hänger ihop med dem. Detta tvingar läsaren att hoppa mellan sidorna, vilket kan vara en nackdel för kunskapsinhämtningen. Finns övningarna istället på samma sida som informationen, lär svaret även hittas där, vilket gör det enkelt för läsaren att finna. Övningarna blir dessutom mer naturligt integrerade om de finns på samma sida. Är de inte placerade på samma sida finns det en risk i att eleven istället vänder sig efter svar på annat håll, och inte närläser texten på samma sätt som hen kanske hade gjort annars.

I övningarna som tillhör kapitlen är det SR som har flest som går ut på att just tolka och översätta äldre texter, något som egentligen inte är av så stor relevans i undervisningssammanhang (Brodow 1996:322). Inte heller i kunskapskraven finns något som tyder på att tolkning skulle vara viktig (Skolverket 2011:178). Det finns dock även andra varianter av övningar, exempelvis att se släktskap mellan språk. Att undersöka släktskap och reflektera över språkets utveckling är något som alla böckers övningar uppmanar läsaren till att göra. Flest övningar som går ut på att diskutera och relatera kunskapen till sin egen vardag hittas i SHE och SI. Utifrån Rydhammers undersökning (2015:34) som kom fram till hur viktigt det är att koppla samman språkhistoria med språksociologi, utgår jag ifrån att dessa övningar ska leda till att eleven själv inser hur förändringar skett, och kommer fortsätta ske, och att eleven därför blir mer välvilligt inställd till de förändringar hen stöter på i det vardagliga livet.

Majoriteten av övningarna i SR, som inte går ut på att översätta texter, handlar om att fundera och själv komma på svar på frågor, eftersom svaren på frågorna sällan finns uttryckt i texten. Detta arbetssätt kan vara mer svårmotiverat, eftersom det kräver en större ansträngning av läsaren som tvingas vända sig till annan litteratur för att hitta svaret. Samtidigt så kan det bidra till att eleven lär sig mer, just av samma anledningar. De andra böckernas frågor behandlar sådant som diskuterats i avsnittet, och där svaren kan hittas i texten.

5.5 Språkhistorieämnets relation till andra skolämnena

I samtliga av de studerade kapitlen kan läsaren med god vilja se att de relaterar till andra delar av svenskämnet. Det framgår dock inte alltid tydligt. Språksociologi torde vara enkelt att koppla samman med avsnittet om språkförändringar, vilket SR knappast gör. Kopplingen tilldelas en mening ”I det informella språket, slang, sociolekter finner vi många djärva och kreativa nybildningar. Deras livslängd brukar vara kort...”(SR:93). Även om det inte finns någon annan uttrycklig koppling, finns den underliggande i beskrivningarna om vad som händer i samhället och hur det påverkade språket.

Sättet kapitlen är placerade i böckerna borde vara av relevans för hur momentet anknyter till andra delar av svenskämnet. Att både SI och SHE har placerat kapitlet längst bak i boken, skulle kunna tolkas som att det är lagt där på grund av att kapitlet inte riktigt hänger ihop med resten. Det intrycket undviker böckerna dock effektivt, genom att de båda gör flera referenser till andra delar inom svenskämnet, och även till historieämnet. Därmed tilldelas språkhistoriekapitlet ett sammanhang, och ämnet är inte fristående från resterande kapitel i böckerna. Kan eleverna sätta ämnet i någon slags kontext, eller om de förstår hur ämnet kan vara relevant för dem, bör det även skapas ett större intresse hos eleverna för ämnet. Att eleverna förstår hur språket formas av människan, och hur de kan vara med och påverka det, är enligt Persson (2011:26) en viktig nyckel. I SR är kapitlet om språklig förändring placerat på nummer tre av nio. Placeringen leder dock inte till en större koppling till andra delar av ämnet, snarare så känns språkhistorien som mest lösryckt i SR, jämfört med i SI och SHE.

SR gör sällan någon koppling till andra ämnen, vilket kan leda till den vanliga uppfattningen ”språkhistoria är något som bara ska bockas av”, och att ämnet egentligen inte är bra till något särskilt (Pettersson 2014:155). Utlämnandet av referenser till andra ämnen och kunskaper leder till en större ansträngning av läsaren, som själv tvingas skapa sambanden. Språksociologin finns dock underliggande genom samtliga kapitel i SR, även om den ibland kan vara svår att hitta. SHE är den bok med tydligast referenser till sociologin, och i SI finns det tydliga referenser till historieämnet. Även om historien ligger utanför svenskämnet, underlättar dessa referenser inläringen, genom att ge läsaren något att hänga upp informationen på. Hade sociologin, historien eller någon annan referenspunkt fått ett större lyft i SR, hade avsnittet överlag hade känts lättare och mer relevant. Detta hade kunnat göras utan att någon större förändring av innehållet behöver ske. Att tydligare visa hur det som tas upp skulle kunna

relatera till dagens språk, hade underlättat läsningen genom en applicering in i läsarens vardagsliv. Rydhammer (2015:15) pekar på hur språkhistorien måste hänga samman med språksociologin för att inte bli innehållslös. Här borde även att historieämnet kan skrivas in.

Ett annat exempel att relatera till är grannspråk, något som dock ingen av böckerna har lagt något större fokus på. Detta ser jag som något underligt, eftersom det borde vara lätt att dra paralleller till närliggande språk, samt att det borde vara något eleverna finner intresse av. Att se hur saker skiljer sig, alternativt vad de har gemensamt, är i regel mer intressant än att bara se hur ett, i detta fall språk, utvecklas. Samtliga böcker diskuterar även attityder till lånord, hur vissa språk kallas prestigespråk, och i detta nämner de även hur tyskan påverkade prepositionssystemet. Här ser jag också att momentet hade med enkelhet kunnat relateras mer till idag, och hur de språk som påverkar svenskan idag, kan göra det eftersom de har fått tillåtelse av användarna till det (A/G/M 1989:49). Att andra språk inte diskuteras i en större utsträckning som går bortom vilka lånord som tillkommit, ser jag som en brist. Bland annat hade det kunnat nämnas att anledningen till att vi inte längre ser behov av att försvenska stavningar från exempelvis engelskan, beror på att vi lever i ett mer internationaliserat samhälle nu, jämför med för bara ett par år sedan (A/G/M 1989:39).

De tydligaste referenserna till andra delar av svenskämnet hittas, möjligen något oväntat, i böckernas övningar. En intressant diskussionsövning som upptäcks både i SI och i SHE, är att läsaren ska fundera över nyttan med stavningsregler, samt fundera över när reglerna inte är så viktiga. Att skapa en diskussion om huruvida det är viktigt eller inte att stava rätt, och i vilka situationer det gäller, är relevant för elevernas vardag, samtidigt som det har varit viktigt för språkets utveckling. Att nämna korrekthetsbegreppet i denna diskussion kan vara tacksamt. Det som ses som rätt idag sågs som fel innan, men säger man "fel" tillräckligt länge, blir det tillslut accepterat, och därmed "rätt". Att förstå den historiska förändringen med dessa normer, kan vara en väg till att få en mer nyanserad inställning till dagens språkbruk (Pettersson 2014:160).

6. Sammanfattning och slutsats

Det primära syftet med denna studie var att undersöka hur språkhistoriemomentet presenteras för gymnasieelever utifrån tre vanliga läroböcker, sett till omfång och innehåll i de avsnitt som behandlar språkhistoriemomentet. Målet var även att ta reda på huruvida litteraturen kopplas till andra moment i svenskämnet, alternativt till andra skolämnena.

Vid analysen av lärobokstexterna använde jag mig av olika metoder för textanalys, där en hermeneutisk analys låg som grund genom studien. Den hermeneutiska analysen kompletterades med en strukturell analys, en komparativ analys, samt en läsbarhetsanalys. Resultatet som framkom med hjälp av dessa analysmetoder fick stöd genom den teoretiska bakgrunden. Den teoretiska bakgrunden inleds med en övergripande beskrivning av hur språk förändras, för att sedan gå vidare till hur språklig förändring ses i skolan. Bakgrunden presenterar vad skolans styrdokument menar att eleverna ska lära sig om ämnet, samt vilka svårigheter som finns med att undervisa i språkhistoria. Många av svårigheterna beror på hur läroböckerna är upplagda, och i avslutningen av teorikapitlet presenteras förslag på hur lärare kan få språkhistoriemomentet att kännas mer relevant för elever.

Hur kapitlen om språkhistoria är placerade i böckerna kan vara av relevans för kopplingen till främst andra delar av svenskan. I SI och SHE placerades kapitlet som nummer fyra av fyra, medan det i SR låg det som kapitel tre av nio. Var i böckerna kapitlen placerats visade sig inte ha någon betydelse för hur momentet relaterar till andra moment inom ämnet, då SR var den bok som fick språkhistorien att framstå som mest fristående av de tre. Utöver skillnaden av kapitlens placering var böckernas kapitel lika varandra, sett till omfång och innehåll, vilket var en av frågeställningarna som ställdes inledningsvis. Av det totala sidantalet i böckerna tar momentet om språkets förändring upp 11 % i SI, 12 % i SR, och 16 % i SHE.

Den andra frågeställningen var vilka likheter och skillnader som fanns i böckerna. Böckerna var relativt lika varandra, där det var vissa moment alla hade med, exempelvis *Gustav Vasas bibel*, och *Äldre Västgötalagen*. I periodbeskrivningarna hade böckerna överlag samstämmig kontext, och de textutdrag som presenterades kom flertalet gånger från samma källa. Vissa böcker saknade någon period, men i det stora hela så verkar det inte påverka den allmänna uppfattningen om hur språk förändras, och ur elevsynpunkt bör bortfallet av någon enstaka period inte påverka kunskapen om språkets förändring. Likheter mellan böckerna återfinns

även i sättet kapitlen är upplagda, med en inledande bakgrund om hur språk förändras, ett avsnitt om de olika perioderna, samt en avslutning med tankar om framtiden. En stor skillnad var dock hur perioderna presenterades, där SR enbart benämnde de olika perioderna i sidfoten. Att inte lägga något större fokus på vilka år en viss period börjar eller slutar, kan vara ett bra sätt att få elevernas förståelse för hur språket är i konstant rörelse.

Förslagen som presenteras för att underlätta undervisningen i språkhistoria, är bland annat att presentera perioderna i omvänd kronologi, från nutid till dåtid. Ett annat förslag är att relatera språkhistoriemomentet till andra delar av undervisningen. Dessa förslag återkopplar jag sedan till i resultatdelen av studien, där jag bland annat tar upp om dessa råd är något läroböckerna verkar ha tagit del av eller inte. Huruvida avsnitten relaterar till andra delar av svenskämnet, alternativt till andra skolämnen, var den tredje frågeställningen i denna studie. SHE är den som har flest referenser till andra delar av svenskan, medan SI gör mer kopplingar mot historieämnet. SR är den bok som minst anknyter språkhistorien till andra ämnen, men har en tendens att dra sig mot historien. Dock ser jag hur samtliga böcker skulle kunna ha tydligare referenser till andra ämnesmoment, för att förhoppningsvis få språkhistorien att bli mer intressant för eleverna. Att sätta språkhistorien i ett sammanhang var nämligen något all litteratur, som var inne på ämnet, berörde.

Givetvis går böckerna olika djupt in på olika delar, vilket leder till att de pekar åt olika håll. SR fokuserade mycket på att förmedla berättelser och exempeltexter, vilka varvades med faktarutor som förklarade vilka faktiska förändringar som skedde i perioderna. Tyvärr förenas sällan berättelserna med textrutorna, något som leder till att kapitlet upplevs som något osammanhängande. Även SHE använde sig av textrutor för att förmedla den tyngre informationen, och lät brödtexten ge en mer översiktlig bild av vad som hände i samhället under berörd tid. Brödtexten kan dock ses som väl yttlig på sina ställen. I SHE:s textrutor fanns det någon rad om hur förändringen hängde ihop med samhällsförändringarna, vilket gjorde att informationen mellan textrutor och brödtext bands samman tydligare, jämfört med i SR.

SI är den bok som inte använder sig av textrutor. De faktiska förändringarna står istället med i brödtexten, vilket kan leda till ett tyngre första intryck. Däremot så är denna bok mer utförlig än de andra två, samt att den på ett naturligt sätt har lyckats koppla ihop förklaringarna om vad som hände i samhället, och hur det påverkade språket.

För och nackdelar finns givetvis med samtliga böcker, och att säga att en bok är bättre än en annan är inte min uppgift. Det har dock framkommit att vissa drag torde vara mer fördelaktiga än andra. Det optimala kapitlet om språkhistoria i en lärobok skulle, utifrån det som framkommit här, ha SR:s framställning av perioder, tillsammans med SI:s djupgående information om både samhället och språkliga förändringar. Detta kan gärna kompletteras med SHE:s textutor, som står i direkt kontakt med brödtexten, för att förtydliga vad som egentligen hände i språket. Viktigast av allt är dock att relatera språkhistorien till individen, antingen genom att använda sig av omvänd kronologi som litteraturen föreslår, eller genom att knyta an bättre till andra delar av svenskan, alternativt till historieämnet. En bok med dessa egenskaper, skulle öka medvetenheten hos elever om språkets förändring, samt ge språkhistorien en mindre perifer plats i undervisningen.

6.1 Kritik av egen forskning och vidare forskning

Den kritik som kan ses relaterat till denna studie, är att studien kan upplevas som något begränsad. Begränsningen står främst i att det enbart är tre läroböcker som undersöks. En ide till att vidareutveckla denna studie, skulle därmed vara att undersöka fler utav de böcker som finns ute i skolorna. På så sätt skulle en bredare jämförelse kunna göras, samt möjligen att det skulle framkomma att någon annan bok har ett avsnitt om språkhistoria som kombinerar de olika fördelaktiga dragen böckerna i denna studie hade.

Studien skulle även kunna ha utvidgats och blivit mindre begränsad, genom att undersöka fler kapitel i böckerna, och i andra böcker som ingår i samma serier, som kan tänkas relatera till språkhistorien. Samtliga läromedel har böcker även för *Svenska 1* och *Svenska 2*. Bland annat tror jag att språksociologi, litteraturhistoria, och grammatik kan ha referenser till språkhistorien. Dessvärre fanns det inte möjlighet för mig att varken undersöka fler böcker, eller att se till andra kapitel i böckerna under studiens förlopp.

En annan aspekt att kritisera i studien är kapitlet *Teoretisk bakgrund*, som hade kunnat kompletteras med ett avsnitt om inlärningsmetoder och lässtrategier. Men eftersom denna studie riktar sig främst mot språkhistorien fick därmed ett sådant avsnitt inte någon naturlig plats. Att istället rikta undersökningen mot inlärningsmetoder hade därför varit intressant, för att se om resultatet hade blivit annorlunda.

Resultatet i studien, och de slutsatser som dragits, har tagit stöd i litteraturen. Dock så är det i grund och botten mina tolkningar och min analys som lett fram till detta. För vidare forskning hade det därför varit intressant att se vad användarna av läromedlen anser om dem. Att ombe elever att jämföra läromedel kan bli svårt då de sällan tar del av flera alternativ, men lärare som någon gång har bytt läromedel hade mycket väl kunnat bidra i en liknande studie

Undersökta texter

Eriksson, Leif, Heijdenberg, Helena & Lundfall, Christer (2014). *Svenska rum 3*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Markstedt, Carl-Johan & Eriksson, Sven (2013). *Svenska impulser 3*. 1. uppl. Stockholm: Sanoma utbildning

Nilsson, Annika & Winqvist, Lena (2015). *Svenska [Helt enkelt] / Annika Nilsson & Lena Winqvist* 3. Lund: NA

Referenslista

Allén, Sture, Gellerstam, Martin & Malmgren, Sven-Göran (1989). *Orden speglar samhället*. 1. uppl. Stockholm: Allmänna förl.

Andersson, Lars-Gunnar (2014). Svensken om svenskan: om synen på variation och förändring. I Bylin, Maria, Falk, Cecilia & Riad, Tomas (red.) (2014). *Studier i svensk språkhistoria 12 [Elektronisk resurs]: variation och förändring*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-103702> (hämtad 18-11-20)

Ask, Sofia (2012). *Språkämnet svenska: ämnesdidaktik för svensklärare*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Brodow, Bengt (1996). *Perspektiv på svenska- del II Momenten*. Solna: Författaren och Ekelunds Förlag AB

Christoffersen, Line & Johannessen, Asbjørn (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Gunnarsdotter Grönberg, Anna (2004). *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Diss. Göteborg : Univ., 2004. Tillgänglig på Internet: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/16305/7/gupea_2077_16305_7.pdf (hämtad 19-01-21)

Hellspång, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur

Josefsson, Gunlög (2011). Språkvetenskapens plats i den nya gymnasieskolan. I Ellvin, Madeleine, Skar, Gustaf & Tengberg, Michael (red.) (2011). *Svenskämnet i förändring?: perspektiv på de nya kurs- och ämnesplanerna*. Stockholm: Svenskläraryöreningen

Läromedia, <https://www.laromedia.se/> (hämtad 18-10-03)

Persson, Linda (2011) *Språkhistoria i undervisningen*. Karlstad Universitet. Tillgänglig på internet: <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:403423/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 18-10-03)

Pettersson, Gertrud (2005). *Svenska språket under sjuhundra år: en historia om svenskan och dess utforskande*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Pettersson, Jonatan (2014). Den språkhistoriska kunskapens värden. I Bylin, Maria, Falk, Cecilia & Riad, Tomas (red.) (2014). *Studier i svensk språkhistoria 12 [Elektronisk resurs] : variation och förändring*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-103702> (hämtad 18-09-28)

Pettersson, Jonatan (2017). Därför är språkhistoria viktigt. *Svenskläraren*. Tillgänglig på internet: <http://www.svensklararforeningen.se/darfor-ar-sprakhistoria-viktigt/> (hämtad 18-10-03)

Rydhammer, Jenna L. (2015) *Språkhistoria i svenskundervisningen*. Linnéuniversitetet Kalmar Växjö. Tillgänglig på internet: <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:921950/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 18-10-03)

Skolverket (2018). *Kommentarmaterial till ämnesplanen i svenska i gymnasieskolan*. Tillgänglig på internet: https://www.skolverket.se/download/18.6011fe501629fd150a28955/1530188053466/Kommentarmaterial_gymnasieskolan_svenska.pdf (hämtad 18-09-29)

Skolverket (2011). *Läroplan för gymnasieskola*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfee44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf2705.pdf?k=2705 (hämtad 18-09-29)

Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny (2014). *Dialektutjämning i Västsverige* [Elektronisk resurs]. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen Tillgänglig på Internet: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:737664/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 19-01-21)

Svensklärarna, Facebookgrupp. <https://www.facebook.com/groups/169588807072/> (hämtad 18-11-08)

Bilaga 1: Mailkonversation med Läromedia

Från: MARIA LARSSON [maria.larsson.163@student.lu.se]

Till: info@laromedia.se

Datum: 3 okt. 2018 11:51

Ämne: Läroböcker svenska, gymnasiet (Ärende: 322597)

Hej!

Jag studerar till gymnasielärare i svenska där jag just nu skriver mitt examensarbete. I detta kommer jag utgå ifrån de läroböcker som används i svenskundervisningen.

Därmed undrar jag om ni har några listor eller liknande att tillgå för att se vilka böcker som är mest populära eller vilka som säljs mest?

Tacksam för er hjälp!

/ Maria Larsson

Från: LäroMedia Bokhandel [order@laromedia.se]

Till: MARIA LARSSON [maria.larsson.163@student.lu.se]

Datum: 5 okt 2018 12.25

Ämne: Re: Läroböcker svenska, gymnasiet (Ärende: 322597)

Hej,

Mest sålda serier under 2018 är följande;

Åk 1-3 ABC-klubben från Natur & Kultur

" 4-6 Zick Zack serien Sanoma utbildning

" 7-9 Spegla språket Sanoma utbildning

Gy + vux Svenska Impulser Sanoma utbildning

Ha en fortsatt trevlig dag!

Med vänlig hälsning,

Margareta

Kundtjänst

Läromedia Bokhandel Örebro AB

Besöksadress och paketadress: Ormestagatan 2, 702 83 Örebro

Brevadress: Box 6073, 700 06 Örebro

Hemsida: www.laromedia.se

Epost: order@laromedia.se eller info@laromedia.se

Bilaga 2: Frågor som ställdes till läroböckerna

Innehållet

- Vad ger kapitlen om språkförändring för allmänt första intryck?
- Hur är kapitlet uppbyggt? Mönster? Tematiskt (vilka teman), kronologiskt, annat?
- Vilken bredd har kapitlen? Tar de upp det stora hela eller går in på detaljer?
- Hålls språkhistorieavsnittet isolerat eller relateras avsnittet till andra delar av svenskämnet? Till andra ämnen?
- Relaterar kapitlet till individen?
- Integreras grannspråk?
- Kommer texten i kontakt med språkvård eller korrekthetsbegreppet?
- Hur integreras läsaren?

Språket

- Vilket språk används? Ordval, meningslängd, pedagogiskt, faktatungt?
- Ren fakta eller skrivet som berättelser?
- Bygger informationen vidare på sig själv för att föra texten framåt?
- Går informationen från detalj till helhet, eller tvärtom?
- Är texten pratig eller koncentrerad?